

MONITOR
REGIO DEAL REGIO ZWOLLE
VOORTGANGSANALYSE

Colofon

Titel:	Monitor Regio Deal Regio Zwolle; Voortgangsanalyse
Datum:	20 maart 2023
Auteurs:	Dr. Bart Hoogeboom (Landelijk Expertisecentrum Familiebedrijven, hogeschool Windesheim) Dr. Friso de Vor (Kenniscentrum Technologie, hogeschool Windesheim)(Projectleider)
Contact:	f.de.vor@windesheim.nl
Met dank aan:	Wij danken de klankbordgroep voor kritische reflectie op conceptteksten van deze monitor. De klankbordgroep wordt gevormd door: Emilie Elshof (Commissie Jansen), Geert Jansen (Commissie Jansen), Manon Koldewijn-Engberts (Regio Zwolle), Marijn Molema (Fries Sociaal Planbureau, Rijksuniversiteit Groningen), Remco Terpstra (Regio Zwolle) en Willemien Vreugdenhil (Ministerie van BZK).
In opdracht van:	Stuurgroep Regio Deal Regio Zwolle

Dit is een uitgave van Regio Zwolle i.s.m. hogeschool Windesheim.

*Alles uit deze uitgave mag worden overgenomen, echter uitsluitend met bronvermelding.
Aan deze uitgave kunnen geen rechten worden ontleend.*

INHOUDSOPGAVE

INLEIDING	4
1. BREDE WELVAART REGIO ZWOLLE.....	6
1.1 Update brede welvaart	6
1.2 Brede welvaart Regio Zwolle in het hier en nu.....	6
1.3 Brede welvaart Regio Zwolle later	13
2. PROJECTVOORTGANG EN IMPACT	19
2.1 Algemeen Beeld	19
2.2 Actielijn 1: Economisch structuurversterking door duurzaam groeien en circulair ondernemen van het mkb.....	20
2.3 Actielijn 2: Toekomstbestendig maken van de arbeidsmarkt.....	23
2.4 Actielijn 3: Evenwichtige groei van stad en platteland	27
2.5 Actielijn 4: Aan de slag met klimaatoplossingen	29
2.6 Actielijn 5: Governance.....	31
3. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN.....	32
3.1 Regionaal leiderschap	32
3.2 Het meten van impact	33
3.3 Aandacht voor individueel welzijn.....	34
3.4 Regio Deal en brede welvaart	34
BIJLAGEN.....	35

INLEIDING

Monitor Regio Deal Regio Zwolle

Op 13 juli 2020 ondertekenden afgevaardigden van het Rijk en van Regio Zwolle, in de zogenoemde derde tranche van de Regio Deal enveloppe, de Regio Deal Regio Zwolle. Dit is één van de dertig Regio Deals die in de periode 2018 tot met 2022 zijn gesloten tussen het Rijk en evenzoveel regio's verspreid door het land. De totale Regio Deal enveloppe, uit de vorige kabinetsperiode, gaat om een bedrag van € 950 miljoen voor het hele land. In Regio Deals werken regionale partijen en het Rijk samen als partners om de kwaliteit van leven, wonen en werken van inwoners en huishoudens te vergroten – oftewel, de brede welvaart. Het concept brede welvaart is ontstaan uit het besef dat er meer nodig is dan economische groei om onze welvaart te vergroten. Indicatoren voor brede welvaart meten de kwaliteit van leven in het hier en nu, en de mate waarin die impact hebben op de kwaliteit van leven elders en/of later. Het helpt om een integraal beeld te vormen hoe het in een regio gaat en op welk vlak er verbeteringen nodig zijn.

De Regio Deal Regio Zwolle behelst een investering van bijna € 90 miljoen aan rijksmiddelen en regionale publieke en private cofinanciering om de brede welvaart van Regio Zwolle te versterken. De deal bestaat uit achttien projecten die zijn ondergebracht in vijf actielijnen. De vijf actielijnen zijn: 1) Economische structuurversterking door duurzaam groeien en circulair ondernemen van het mkb, 2) Toekomstbestendig maken van de arbeidsmarkt, 3) Evenwichtige groei van stad en platteland, 4) Aan de slag met klimaatoplossingen en 5) Governance. De projecten worden geleid en uitgevoerd door een regionaal netwerk van ondernemers, onderwijsinstellingen, maatschappelijke organisaties en overheden (vier provincies, 22 gemeenten, twee waterschappen). De actielijn Governance bevat geen inhoudelijke projecten, maar is toegevoegd om de organisatie van de samenwerking en de impact van de Regio Deal Regio Zwolle te monitoren en te evalueren.

Hogeschool Windesheim heeft de opdracht gekregen van de Stuurgroep Regio Deal Regio Zwolle om de voortgang en impact van de Regio Deal Regio Zwolle te monitoren. Eind 2021 is de brede nulmeting verschenen, bestaande uit een eerste analyse van de brede welvaart in Regio Zwolle en een *ex-ante* evaluatie van het (voorgenomen) beleid.¹ Dit voortgangsrapport is een *ex-durante* evaluatie: een tussentijdse, lerende evaluatie waarin we de ontwikkeling van de brede welvaartsindicatoren en de voortgang van de Regio Deal Regio Zwolle analyseren.

Het rapport heeft twee doelen. Enerzijds draagt het rapport bij aan de verplichting van het Rijk om de uitvoering van de Regio Deal te monitoren. In de Regio Deal Regio Zwolle zijn indicatoren opgenomen voor wat betreft de beoogde output en impact. We meten deze indicatoren zo goed als mogelijk en analyseren de voortgang op actielijnniveau. Daarnaast willen we met de monitor reflectie bieden en het lerend vermogen van beleidsmakers ondersteunen. We hopen daarmee de regio te helpen bij het maken van keuzes die aansluiten bij het brede welvaartsperspectief. Daarbij is het belangrijk om te vermelden dat het brede welvaartsperspectief nog in de kinderschoenen staat. Het denken in en meten van brede welvaart is nog volop in ontwikkeling en beleidsmakers en kennisinstituten zoeken naar manieren om het brede welvaartsperspectief leidend te laten zijn in beleidskeuzes.²

Regio Deal en het brede welvaartsperspectief

De samenwerking in Regio Zwolle is meer dan tien jaar geleden ontstaan vanuit een economische ambitie. De Regio Deal kan gezien worden als een tussenstap richting een regionale samenwerking waarin sturing op brede welvaart in plaats van enkel economische groei centraal staat. De verschillende actielijnen en projecten van de deal bestaan uit een mix van op economische ontwikkeling gerichte projecten en projecten met een brede welvaartoriëntatie. Actielijnen 1 en 2 zijn hoofdzakelijk op economische ontwikkeling gericht, terwijl actielijnen 3 en 4 meer nadrukkelijk niet-economische doelen nastreven, zoals het verminderen van toeristische impact op de natuur en het klimaatbestendig maken van de regio. In het kort is de Regio Deal Regio Zwolle gericht op

¹ B. Hoogeboom & F. de Vor, *Monitor Regio Deal Regio Zwolle – Brede nulmeting Zwolle*: Hogeschool Windesheim, 2021.

² De Tweede Kamer heeft in 2020 de drie planbureaus (CPB, PBL en het SCP) de opdracht gegeven om naast financieel-economische baten en lasten ook een breed welvaartsperspectief te hanteren bij beleidsanalyse, zie: CPB, PBL en SCP, *Verankering Van Brede Welvaart In De Begrotingssystematiek. Voortgangsrapportage van de drie gezamenlijke planbureaus*, Den Haag, 30 juni 2022.

‘duurzaam groeien’, oftewel economische groei met een vermindering van de negatieve effecten van die groei op de omgeving. De projecten streven zowel impact op de korte termijn (bijvoorbeeld het verbeteren van bezoekersstromen rondom Giethoorn) als op de lange termijn na (bijvoorbeeld circulaire ontwikkeling Port of Zwolle). Dit maakt het monitoren van projecten uitdagend, omdat de beoogde impact pas (ver) na de programmaperiode voorzien is. Maar het past wel bij het brede welvaartsdenken, waarin meer aandacht is voor de ontwikkeling van welvaart op de langere termijn.

Tegelijkertijd past daarbij ook de kanttekening dat onvoorziene externe ontwikkelingen van invloed kunnen zijn op de uiteindelijke impact van de Regio Deal op de verdere ontwikkeling van de regio. De brede welvaartsontwikkeling van Regio Zwolle kan niet los worden gezien van de nationale én internationale context. Zo worden we, met de coronapandemie amper achter rug, door het uitbreken van de oorlog in Oekraïne opnieuw geconfronteerd met sterk gewijzigde omstandigheden en vooruitzichten. Dit brengt tal van onzekerheden met zich mee voor ondernemers en inwoners, wat zijn doorwerking heeft op verschillende thema’s van brede welvaart.

Tot slot is het brede welvaarts perspectief in essentie gericht op het verbeteren van het welbevinden van individuen en huishoudens. In de Regio Deal Regio Zwolle ligt de nadruk sterk op het beïnvloeden van de randvoorwaarden voor duurzame groei. Denk daarbij aan het opbouwen van kennis- en innovatienetwerken of investeringen in het landschap of de bebouwde omgeving. Indirect kunnen deze interventies tot verbeteringen leiden in het leven van individuen, maar het maakt de relatie tussen de projecten en de ontwikkeling van de brede welvaart complexer.

Leeswijzer

Deze publicatie is als volgt opgebouwd. We starten met het in kaart brengen van de regionale brede welvaart. We bouwen daarbij voort op de regionale brede welvaart zoals die in de brede nulmeting tot stand is gekomen. Hiermee schetsten we een kader aan de hand waarvan we beoordelen hoe Regio Zwolle ervoor staat. We geven een update van de brede welvaartscijfers, met onder meer aandacht voor de gevolgen van de COVID-19 pandemie op de brede welvaart in het hier en nu. Ook kijken we naar de brede welvaartsdimensie ‘later’; hoe is het gesteld met de hulpbronnen die de regio nodig heeft om in de toekomst welvarend te blijven? Anders dan in de vorige editie van de monitor, de *brede nulmeting*, brengen we nu ook zoveel als mogelijk de ontwikkeling van de brede welvaartsindicatoren in beeld. Naast na te gaan hoe Regio Zwolle scoort ten opzichte van de rest van Nederland, laten we zien hoe de regionale brede welvaart zich heeft ontwikkeld in vergelijking met het voorgaande jaar. Het geeft inzicht in de richting waarin de regionale brede welvaart zich beweegt, wat helpt bij het signaleren van regionale uitdagingen en aandachtspunten van beleid. In het tweede hoofdstuk richten we ons op de verschillende actielijnen van de Regio Deal Regio Zwolle. We analyseren hoe de uitvoering van de Regio Deal vordert. Dit hebben we gedaan op basis van voortgangsverslagen van de afzonderlijke projecten en interviews met een aantal betrokkenen.³ Ook maken we gebruik van een rapport van de Commissie Jansen, een door Regio Zwolle ingestelde commissie die onafhankelijk advies geeft over de uitvoering van de Regio Deal.⁴ In het derde en afsluitende hoofdstuk verbinden we de stand en ontwikkeling van de brede welvaart met de voortgang van de actielijnen van de Regio Deal, en komen we tot enkele conclusies en aanbevelingen.

³ Zie bijlage 5 voor een overzicht van de geïnterviewde betrokkenen.

⁴ Commissie Jansen, 2022. *Uitvoering Regio Deal Regio Zwolle 2021-2022 Een goed begin...*, 5-6.

1. BREDE WELVAART REGIO ZWOLLE

Brede welvaart biedt een kader aan de hand waarvan we kunnen beoordelen hoe de kwaliteit van leven in de regio is. In dit hoofdstuk gaan we na hoe Regio Zwolle scoort ten opzichte van de rest van Nederland, en hoe de regionale brede welvaart zich heeft ontwikkeld in vergelijking met het voorgaande (verslag)jaar. Zo krijgen we een indruk van de staat van de regionale brede welvaart en de richting waarin deze zich beweegt, wat onder meer helpt bij het signaleren van regionale uitdagingen en aandachtspunten van beleid.

1.1 Update brede welvaart

Eind 2021 verscheen de *brede nulmeting* waarin we een eerste beeld schetsten van de stand van de brede welvaart in Regio Zwolle.⁵ Deze meting hebben we geüpdatet. Op basis van de meest recente versie van de regionale Monitor Brede Welvaart (rMBW) van het CBS geven we een bijgewerkt beeld van de brede welvaart in Regio Zwolle.⁶ De brede welvaartsindicatoren, die de regionale monitor van het CBS op verschillende ruimtelijke schaalniveaus presenteert, hebben we vertaald naar het niveau van Regio Zwolle. Daarbij maken we opnieuw de vergelijking met het Nederlands gemiddelde om na te gaan hoe Regio Zwolle scoort ten opzichte van de rest van Nederland. Daarnaast geven de nieuwe data ons een indruk hoe de regionale brede welvaart zich heeft ontwikkeld in vergelijking met het voorgaande jaar.

In de regionale Monitor Brede Welvaart hanteert het CBS de volgende definitie van brede welvaart: 'Brede welvaart betreft de kwaliteit van leven in het hier en nu en de mate waarin deze ten koste gaat van die van latere generaties of van die van mensen elders in de wereld'.⁷ In de operationalisering naar indicatoren heeft het CBS onderscheid gemaakt in drie dimensies: 'hier & nu', 'later' en 'elders'. Voor de uitwerking betekent dit dat in het 'hier & nu' cijfers gepresenteerd worden over de kwaliteit van leven en van de omgeving waarin mensen leven. Brede welvaart later heeft betrekking op de hulpbronnen die volgende generaties nodig hebben om eenzelfde niveau van welvaart te kunnen bereiken als de huidige generatie. De dimensie 'elders' heeft betrekking op de effecten van keuzes binnen een regio op banen, inkomens, milieu en hulpbronnen in andere regio's en andere landen. De cijfers die we tot onze beschikking hebben, zowel in de *brede nulmeting* als in deze *voortgangsanalyse*, hebben alleen betrekking op de dimensies 'hier & nu' en 'later'. De dimensie 'elders' voor de regionale monitor is nog in ontwikkeling.

1.2 Brede welvaart Regio Zwolle in het hier en nu

Brede welvaart in het hier en nu in beeld

Brede welvaart in het 'hier en nu' gaat over de kwaliteit van leven en van de omgeving waarin mensen leven. Dit wordt beschreven aan de hand van acht thema's: welzijn, materiële welvaart, gezondheid, arbeid en vrije tijd, wonen, samenleving, veiligheid en milieu. Elk thema is geoperationaliseerd aan de hand van een variërend aantal indicatoren. In totaal gaat het om 32 indicatoren die worden gemeten door middel van data afkomstig uit de regionale Monitor Brede Welvaart 2021 van het CBS, die aan het eind van het betreffende jaar is verschenen.

De data uit de regionale Monitor Brede Welvaart hebben we in de meeste gevallen kunnen vertalen naar het specifieke niveau van Regio Zwolle. Een groot deel van de data is beschikbaar op gemeenteniveau. In dat geval stellen we op basis van de afzonderlijke tweeëntwintig gemeenten een regionaal gemiddelde vast. In sommige gevallen is dit niet het geval. Vaak is COROP het meest gedetailleerde ruimtelijke niveau van

⁵ Hoogeboom, B. & F. de Vor, *Monitor Regio Deal Regio Zwolle – Brede nulmeting* Zwolle: Hogeschool Windesheim, 2021.

⁶ De meest recente versie van de regionale Monitor Brede Welvaart op het moment van vervaardiging van deze voortgangsanalyse dateert van 6 december 2021: <https://www.cbs.nl/nl-nl/visualisaties/regionale-monitor-brede-welvaart>.

⁷ CBS, Monitor Brede Welvaart & de SDG's, 2021.

databeschikbaarheid; op basis waarvan we dan een regionaal gemiddelde berekenen.^{8,9} Daarnaast zijn voor een enkele indicator (binnen het thema veiligheid) alleen data beschikbaar op het niveau van gemeenten met meer dan 70.000 inwoners. Binnen Regio Zwolle voldoet hieraan alleen gemeente Zwolle. Gezien de aard van het thema veiligheid en de bijbehorende indicatoren kiezen we ervoor om deze cijfers op het niveau van gemeente Zwolle te gebruiken als indicatie voor bepaalde aspecten van veiligheid.

In een aantal gevallen was het niet mogelijk de data te updaten, aangezien sommige data niet jaarlijks wordt bijgewerkt. We gebruiken dan de gegevens uit het meest recente verslagjaar om de stand van de brede welvaart te meten, die we eerder ook gebruikten in de nulmeting.

De resultaten van de metingen van de 32 indicatoren worden gepresenteerd in een zogeheten brede welvaartswiel. In figuur 1.1 is het wiel voor de brede welvaart in het hier en nu in Regio Zwolle afgebeeld. Daarmee wordt een samenvattend beeld gegeven van de stand en ontwikkeling voor de acht thema's die betrekking hebben op de brede welvaart in het hier en nu.

Figuur 1.1: Brede welvaart Regio Zwolle hier & nu

Bron: CBS, Regionale Monitor Brede Welvaart 2021 (bewerking: Hogeschool Windesheim).

⁸ Een COROP-gebied is een regionaal gebied binnen Nederland dat deel uitmaakt van de COROP-indeling. Deze indeling wordt gebruikt voor analytische doeleinden. De naam COROP komt van Coördinatie Commissie Regionaal OnderzoeksProgramma. In totaal zijn er in Nederland 40 COROP-gebieden. De COROP-indeling wordt gebruikt door onderzoeksinstituten, zoals het CBS, om statistische gegevens te presenteren.

⁹ In het geval voor een indicator COROP-niveau het meest gedetailleerde ruimtelijk niveau van databeschikbaarheid is, berekenen we aan de hand daarvan het regionale gemiddelde. De betreffende cijfers van de vijf afzonderlijke COROP-regio's (Noord-Overijssel, Zuidwest-Overijssel, Zuidwest-Drenthe, Flevoland en Veluwe), die de regio gedeeltelijk of in zijn geheel overlappen, wegen we voor het deel van de bevolking van elk van de COROP-regio's dat tot Regio Zwolle behoort.

Uitleg figuur 1.1

Het in de figuur afgebeelde wiel is opgebouwd uit drie ringen. De binnenste twee ringen hebben betrekking op de stand of positie van de regionale brede welvaart: hoe Regio Zwolle scoort op het gebied van brede welvaart in het hier en nu ten opzichte van Nederland. In de binnenste ring is door middel van kleuren aangegeven hoe de regio per saldo scoort op een thema, gebaseerd op de indicatorscores uit de middelste ring. Als er sprake is van een positieve balans kleurt het betreffende thema groen, bij een negatieve balans oranje en grijs wanneer de balans in evenwicht is. Hierbij gaan we ervan uit dat elke indicator evenveel gewicht heeft. In de middelste ring van het wiel is aangegeven of een indicator gunstig (groen), gelijk (grijs) of ongunstig (oranje) is voor Regio Zwolle in vergelijking met het Nederlands gemiddelde. Wanneer voor een indicator geen data beschikbaar zijn dan kleurt deze wit. Bij het vaststellen of een indicator afwijkt van het Nederlands gemiddelde hanteren we een marge van 5%. Ofwel, indien een regionale waarde 2,5% hoger of lager is ten opzichte van de landelijk waarde, dan hebben we te maken met een gunstig dan wel ongunstig verschil. Ligt de waarde binnen die bandbreedte, dan gaan we uit van geen verschil. Naast rekening te houden met een zekere foutmarge, hebben we voor deze speelruimte gekozen om kleine verschillen niet onnodig uit te vergroten.

De buitenste ring heeft betrekking op de ontwikkeling van de brede welvaart in Regio Zwolle. Het geeft per indicator informatie over de gemiddelde verandering in het laatste verslagjaar ten opzichte van het voorgaande verslagjaar. We gebruiken kleuren om de richting van de ontwikkeling te duiden. Als een indicator beweegt in de richting die wordt geassocieerd met een stijging van de brede welvaart dan kleurt deze groen, bij een richting die geassocieerd wordt met een daling rood en grijs wanneer de indicator niet stijgt of daalt. Indien er geen data beschikbaar zijn voor een indicator dan kleurt deze wit.

Bijlage 1 bevat een overzicht van de definities van de gebruikte indicatoren en de waarden per gemeente.

Kwaliteit van de leefomgeving maakt het verschil

Het algemene beeld van de stand van de brede welvaart in het hier en nu in Regio Zwolle is dat voor het merendeel van de thema's de balans positief uitslaat (groene vlakken binnenste ring); op een meerderheid van indicatoren binnen het betreffende thema, scoort Regio Zwolle beter dan het Nederlands gemiddelde. Een beeld dat nauwelijks afwijkt van het beeld dat naar voren kwam uit de *brede nulmeting*.¹⁰ Als we kijken naar de binnenste ring dan zien we dat thema's die verband houden met de kwaliteit van de fysieke en sociale leefomgeving, zoals wonen, milieu, veiligheid en samenleving, verhoudingsgewijs goed scoren. Voor de meerderheid van de indicatoren binnen deze thema's scoort de regio gunstiger dan het landelijk gemiddelde. Voor de thema's welzijn en gezondheid blijkt dat de meeste indicatoren voor Regio Zwolle gelijk zijn aan het landelijk gemiddelde. Voor het thema gezondheid betekent dit een wijziging ten opzichte van de nulmeting; toen was de balans positief.¹¹ Dat de regio op dit thema slechter scoort heeft te maken met het overgewicht van de bevolking dat in Regio Zwolle harder is gestegen dan landelijk. Alleen op het thema materiële welvaart scoort de regio per saldo ongunstig.

Als we inzoomen op de onderliggende indicatoren dan blijken inwoners van Regio Zwolle gemiddeld genomen, in vergelijking met heel Nederland, onder meer tevredener te zijn met de woonomgeving, relatief veel natuurgebied tot hun beschikking te hebben, vaker betaald werk te doen, zich veiliger te voelen en relatief veel vertrouwen te hebben in anderen en meer vrijwilligerswerk te doen. Daarnaast ervaren inwoners hun gezondheid vaker dan gemiddeld als goed tot zeer goed, maar is de mate van overgewicht van de bevolking in Regio Zwolle ongunstiger

¹⁰ Hoogeboom, B. & F. de Vor, *Monitor Regio Deal Regio Zwolle – Brede nulmeting Zwolle*: Hogeschool Windesheim, 2021.

¹¹ Hoogeboom, B. & F. de Vor, *Monitor Regio Deal Regio Zwolle – Brede nulmeting Zwolle*: Hogeschool Windesheim, 2021.

dan landelijk. Ook zijn inwoners minder vaak hoogopgeleid dan elders in het land en blijkt het bruto binnenlands product (bbp) per inwoner lager te liggen dan het landelijk gemiddelde.

Op veel terreinen gaat brede welvaart vooruit

Voor wat betreft de ontwikkeling van de regionale brede welvaart, zien we dat negentien van de 32 indicatoren in het wiel in figuur 1.1 zich ontwikkelen in de richting van een toename van de brede welvaart (groen vakje in de buitenste ring). Op negen van deze negentien indicatoren scoort Regio Zwolle, qua positie, beter dan het landelijk gemiddelde (zie middelste ring). De gunstige ontwikkelingen spelen zich vooral af op de thema's wonen, milieu en gezondheid. Tegelijk ontwikkelen elf indicatoren in de richting die geassocieerd wordt met een afname van de brede welvaart. Deze negatieve tendens geldt verhoudingsgewijs vooral voor de thema's veiligheid, welzijn, samenleving, arbeid en vrije tijd en materiële welvaart, waarbinnen de helft of een groter deel van de indicatoren zich in een ongunstige richting ontwikkelen. Zo zijn op het thema veiligheid de ontwikkeling van twee van de drie indicatoren (geregistreerde misdrijven, onveilig voelen in de buurt) van negatieve invloed op de brede welvaart. Ook is er een afname te noteren van de tevredenheid met het leven (thema welzijn), hoeveelheid contact met familie, vrienden en burens (thema samenleving) en hoeveelheid verricht vrijwilligerswerk (samenleving). Economische indicatoren, die betrekking hebben op arbeidsmarkt en materiële welvaart, laten een afname van de arbeidsparticipatie en een toename van de werkloosheid zien. Verder is het bruto binnenlands product (bbp) per inwoner in de regio gedaald. Deze ontwikkelingen van de laatstgenoemde indicatoren (binnen de thema's welzijn, samenleving, arbeid en vrije tijd en materiële welvaart), maar ook van andere indicatoren zoals overgewicht (thema gezondheid), moeten nadrukkelijk in het perspectief van de coronacrisis gezien worden. Deze ontwikkelingen roepen de vraag op of – en zo ja, in welke mate ze het directe gevolg zijn van de coronacrisis: zijn de effecten van tijdelijke of meer structurele aard? Voor meer context en bespiegelingen over de impact van corona op de brede welvaart zie het kader 'Brede welvaart en de coronacrisis'.

Brede welvaart en de coronacrisis

In welke mate de coronacrisis van invloed is geweest op de brede welvaart is in verschillende onderzoeken gemeten.¹² De onderzoeken komen tot overeenstemmende conclusies: de coronacrisis heeft grote maatschappelijk impact, maar gemiddeld genomen is de brede welvaart in Nederland nauwelijks aangetast; in zijn algemeenheid is de kwaliteit van leven in Nederland hoog gebleven. Wel blijkt dat onderdelen van brede welvaart onder druk staan.

In Nederland stierven 17.400 mensen met zekerheid aan COVID-19 en nog eens 2.700 mensen vermoedelijk. De economie zat in het slop, de consumptie ging hard achteruit. Voor het eerst sinds jaren nam de tevredenheid met het leven af. Toch nam op veel terreinen de brede welvaart toe. Zo nam de tevredenheid met het werk en de vrije tijd toe en steeg het vertrouwen in instituties sterk. Het welzijn in Nederland is door de verspreiding van het virus op de proef gesteld. Terwijl de coronacrisis een negatieve impact had, bleven veel factoren die bijdragen aan geluk overeind. Doordat mensen elkaar minder konden zien door de coronamaatregelen nam de tevredenheid met het sociale leven af. Ook de ervaren gezondheid kwam onder druk te staan, wat te maken kan hebben met de directe impact van het coronavirus, maar ook met de gevolgen van uitgestelde zorg en het voor langere tijd niet kunnen sporten in de sportschool of bij de sportvereniging. Het vertrouwen in anderen (en in instituties) nam juist toe, net als de tevredenheid over de eigen financiële situatie. Over het geheel gezien is het persoonlijk welzijn dan ook op niveau gebleven, net als het algemene niveau van de brede welvaart. Dat neemt niet weg dat de individuele verschillen groot zijn. Op persoonlijk niveau zijn er mensen en bedrijven die zeer hard zijn geraakt. Ook is het mogelijk dat sommige gevolgen van de coronacrisis vertraagd optreden en pas later merkbaar worden.

Tot slot dient opgemerkt te worden dat de steunmaatregelen van de overheid een belangrijke rol hebben gespeeld in het overeind houden van de algehele brede welvaart in Nederland tijdens de coronacrisis. De maatregelen hadden vooral hun effect op de thema's arbeid en vrije tijd en materiële welvaart.

¹² Zie o.a. CBS, Monitor Brede Welvaart & de SDG's, 2021 en Rabobank, De eerste haarscheurtjes in brede welvaart worden zichtbaar, 2020.

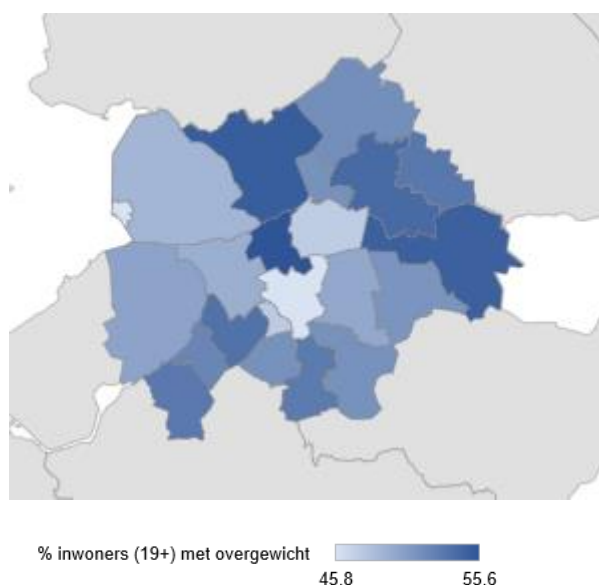
Positie gezondheid onder druk

Het enige thema dat qua stand van kleur is verschoten ten opzichte van de nulmeting, is het thema gezondheid. Een thema dat nota bene geen onderdeel is van de strategische agenda van de regio. In vergelijking met Nederland is Regio Zwolle op dit thema relatief slechter gaan scoren; bij geen enkel ander thema is dit het geval. Ook zagen we dat drie van de vier indicatoren in een richting ontwikkelen die geassocieerd kan worden met een stijging van de brede welvaart. Deze ontwikkelingen blijven in omvang echter achter bij die op landelijk niveau.

Wanneer we het over gezondheid hebben dan kan er onderscheid worden gemaakt tussen de gezondheidstoestand in objectieve zin en in subjectieve zin. De gezondheid in objectieve zin wordt beoordeeld met objectieve indicatoren als levensverwachting, leefstijl en ziekten of aandoeningen. Subjectieve gezondheid gaat over hoe inwoners hun eigen gezondheid beoordelen, zowel lichamelijk als geestelijk. We hebben gezondheid geoperationaliseerd met behulp van vier indicatoren, namelijk ervaren gezondheid, het aantal personen met één of meer langdurige ziekten of aandoeningen, levensverwachting van de bevolking en overgewicht.

Voor de gezondheid in objectieve zin blijkt dat het aandeel van het aantal personen met één of meer langdurige ziekten of aandoeningen en de levensverwachting van de bevolking in Regio Zwolle nagenoeg gelijk is aan het landelijk gemiddelde. Verder ontwikkelen deze indicatoren in een richting die gunstig is voor de brede welvaart, hoewel de ontwikkelingen in Regio Zwolle (iets) minder sterk zijn dan in Nederland als geheel. Een objectieve indicator die er in negatieve zin uitspringt is overgewicht. Op basis van deze indicator kan gesteld worden dat inwoners van Regio Zwolle iets minder gezond leven dan de gemiddelde Nederlander. In Regio Zwolle kampt 51% van de inwoners met overgewicht tegenover 49% landelijk. Aandelen die in de periode 2016–2020 jaarlijks met respectievelijk 0,3%-punt en 0,1%-punt zijn toegenomen. Van alle Regio Zwolle gemeenten hadden volwassenen in Zwartewaterland in 2020 het vaakst overgewicht (55,6%). In Urk en Zwolle hadden de volwassen inwoners het minst vaak te kampen met overgewicht (45,8%)

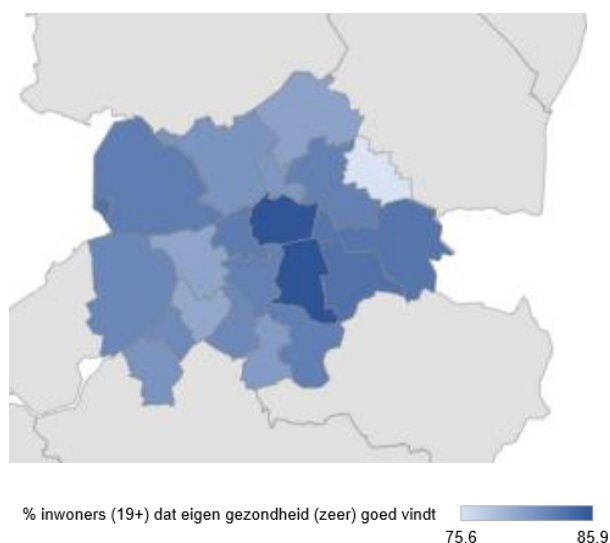
Figuur 1.2: Overgewicht per gemeente, 2020

Bron: CBS, Regionale Monitor Brede Welvaart 2021 (bewerking: Hogeschool Windesheim).

In subjectieve zin zijn inwoners van Regio Zwolle in het algemeen bovengemiddeld tevreden met de eigen gezondheid: 81% van de inwoners beschouwt hun gezondheid als goed of zeer goed, tegenover 79% landelijk. De afgelopen jaren (2016–2020) steeg in Regio Zwolle dit aandeel jaarlijks met gemiddeld 0,8%-punt. Deze toename was minder groot dan het landelijk gemiddelde, dat jaarlijks met 0,9%-punt toenam. Binnen de regio zijn vooral de inwoners uit Dalfsen tevreden met de eigen gezondheid (85%). De minst tevreden inwoners qua ervaren gezondheid wonen in Hoogeveen (75%).

Figuur 1.3: Ervaren gezondheid per gemeente, 2020

Bron: CBS, Regionale Monitor Brede Welvaart 2021 (bewerking: Hogeschool Windesheim).

De gezondheidsindicatoren geven aan dat inwoners van Regio Zwolle hun eigen gezondheid als goed waarderen. Een goede ervaren gezondheid is van groot belang; gezonde mensen ervaren een betere kwaliteit van leven, zijn productiever en doen minder een beroep op de zorg. Tegelijkertijd zien we dat met name het toenemende overgewicht de gezondheidstoestand in objectieve zin in de regio onder druk zet. Het aantal mensen met overgewicht is de afgelopen decennia gestegen. In Regio Zwolle heeft inmiddels ruim de helft van de volwassen inwoners overgewicht. Overgewicht en extreem overgewicht (obesitas) kunnen leiden tot verschillende ziekten en aandoeningen, waaronder diabetes, hoge bloeddruk, beroerten, hart- en vaatziekten, kanker en psychische klachten. Overgewicht is vaak het gevolg van een ongezonde leefstijl (mate van roken, alcoholgebruik, ongezond eten en bewegen). Zo lopen mensen met een minder gezonde leefstijl meer gezondheidsrisico's dan mensen met een gezonde leefstijl. Ongezond gedrag is verantwoordelijk voor circa 20% van de ziektelast.¹³ Met name voldoende beweging is een leefstijlaspect dat door de coronapandemie een knauw heeft gekregen. Zo is de sportdeelname onder Nederlanders sterk teruggelopen. De landelijke Sportmonitor laat zien dat in maart 2021 54% van de Nederlanders (tussen 5 en 80 jaar) minimaal 4 keer per maand sport beoefende, dit was in maart 2019 nog 67%. Vooral jongeren en binnensporters zijn minder gaan sporten. Het blijkt dat kwetsbare groepen en mensen met een lage sociaaleconomische status het hardst werden geraakt tijdens de coronacrisis als het gaat om sport- en beweegdeelname.¹⁴

Financiële situatie inwoners geeft wisselend beeld

De materiële welvaart in Regio Zwolle ligt per saldo lager dan het landelijk gemiddelde. Als we kijken naar de achterliggende indicatoren dan zien we een meer gevarieerd beeld van de ontwikkeling van de financiële situatie van de inwoners van Regio Zwolle. Aan de ene kant zien we dat het bbp per inwoner lager is dan het landelijk gemiddelde, maar dat het wel harder stijgt. Aan de andere kant is het niveau en de ontwikkeling van het mediane besteedbaar inkomen vergelijkbaar met het landelijk gemiddelde.

Materiële welvaart gaat om de financiële situatie van mensen; ook wel de welvaart 'in enge zin' genoemd. Welzijn en welbevinden draait niet alleen om geld, maar inkomen is wel een belangrijke basis. Inkomen verklaart voor een belangrijk deel onze ervaren gezondheid, veiligheid, vertrouwen en sociale contacten. Mensen met een lager inkomen voelen zich vaker ongezond, onveilig en eenzaam.¹⁵ Overeenkomstig de rMBW van het CBS hebben we materiële welvaart geoperationaliseerd via twee indicatoren: bbp per inwoner en het mediaan besteedbaar inkomen per huishouden.

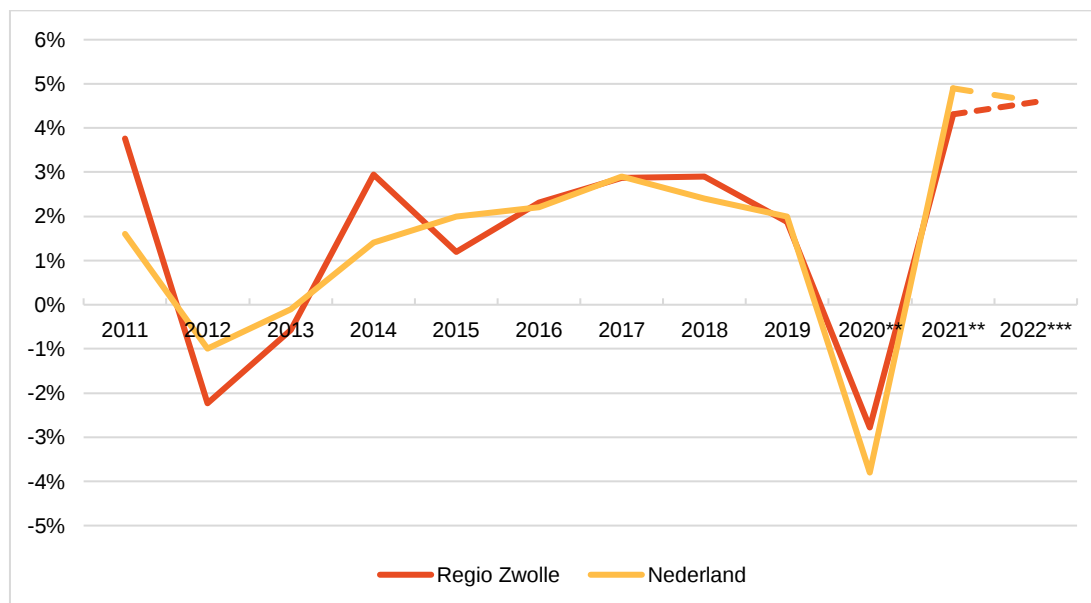
¹³ RIVM, Volksgezondheid toekomstverkenning, Gevolgen overgewicht., 2021.

¹⁴ Mulier Instituut, Monitor Sport en corona IV. De gevolgen van coronamaatregelen voor de sportsector, 2021.

¹⁵ Zie o.a.: Sociaal Planbureau Groningen, Gronings welzijn. Wat bepaalt het persoonlijk welzijn van Groningers?, 2021.

Het bbp is de maat om de omvang van de economie in een land of regio uit te drukken. Als we kijken naar het bbp per inwoner in Regio Zwolle (gemeten over 2020), dan is dit substantieel lager dan het bbp per inwoner in Nederland (35.100 tegenover 41.800). Ten opzichte van een jaar eerder is dit een daling van het bbp per inwoner van respectievelijk -2,8% en -3,8%. De fikse krimp van de economie in 2020 is het directe gevolg van de coronacrisis (zie ook kader 'Brede welvaart en de coronacrisis'). Meer recente cijfers laten overigens een sterk herstel zien in 2021. Mede dankzij de uitgebreide steunpakketten vanuit de rijksoverheid heeft de economie de grootste klappen van de coronacrisis goed kunnen verwerken. Voor heel 2021 kende de economie van Regio Zwolle mede daardoor een forse groei van 4,3%. Een groei die verwacht wordt voor 2022 nog iets hoger te zijn. Het tekent de weerbaarheid en wendbaarheid van de economie van Regio Zwolle.¹⁶

Figuur 1.4: Economische groei Regio Zwolle en Nederland, 2011-2022*

* Volumemutaties t.o.v. voorgaande jaar van het brp en bbp in %.

** Voorlopige cijfers.

*** Prognose voor heel 2022.

Bron: CBS, Rabobank (bewerking: Hogeschool Windesheim, Kenniscentrum Technologie).

Om verschillende redenen is het bbp een beperkte welvaartsmaatstaf. Zo wordt bijvoorbeeld de verdeling van het inkomen niet meegenomen. Daarbij gaat het zowel om sectoren binnen een economie (huishoudens, bedrijven en overheid) als de verdeling binnen deze sectoren. Een hoog bbp in een land of regio betekent niet automatisch een hoog inkomen voor inwoners. In vergelijking met andere landen scoort Nederland met betrekking tot het bbp per inwoner relatief hoog, maar ligt het besteedbare huishoudinkomen van Nederland aanzienlijk lager.¹⁷ In 2019 bedroeg het mediaan besteedbaar inkomen in Regio Zwolle € 26.300 per huishouden.¹⁸ Daarmee wijkt het regionale besteedbaar inkomen nauwelijks af van landelijk (€ 25.900). Ten opzichte van een jaar eerder ontwikkelde het regionale mediane besteedbaar inkomen iets sneller dan landelijk (+1,6% tegenover 2,0%). Hoewel het bbp per inwoner in Regio Zwolle relatief laag is, is het mediaan besteedbaar inkomen verhoudingsgewijs hoog – wat de beperking van bbp als maatstaf voor (materiële) welvaart tekent.

Op gemeentelijk niveau zijn er regionale verschillen te zien, hetzij relatief beperkt. Zo is het mediaan besteedbaar huishoudinkomen in Dalfsen het hoogst met € 27.900. Het laagst is het in Hoogeveen (€ 24.200). De inkomensongelijkheid in Nederland als geheel is overigens vrij stabiel en internationaal gezien zeer beperkt. Lage

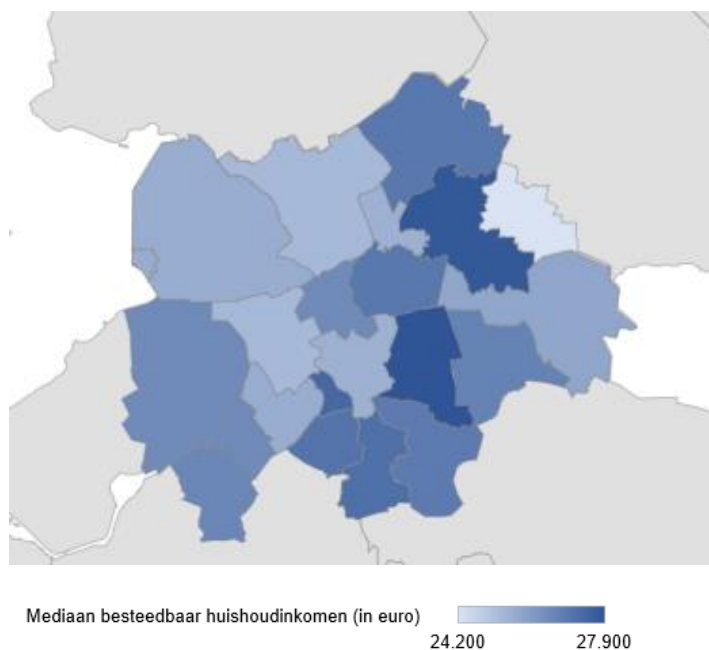
¹⁶ F. De Vor, e.a., *Regio Zwolle Monitor 2022* Zwolle: Economic Board Regio Zwolle, 2022.

¹⁷ Rabobank Research, *Verskillende welvaartsindicatoren, andere welvaart?*, 2016 (beschikbaar via: <https://economie.rabobank.com/publicaties/2016/januari/verschillende-welvaartsindicatoren-andere-welvaart/>).

¹⁸ We volgen de tijdsafbakening van de rMBW 2021. 2019 is voor de indicator mediaan besteedbaar inkomen het meest recente jaar qua databeschikbaarheid.

inkomensongelijkheid heeft een positieve invloed op hoe mensen hun eigen situatie zien. De beleving van mensen wordt namelijk sterk beïnvloed door een (onbewuste) vergelijking met de directe omgeving: is de eigen situatie vergelijkbaar met die van de buren? Dan heeft een lager inkomen niet veel impact op de tevredenheid met het leven. Heeft de directe omgeving het daarentegen veel ruimer? Dat kan de beleving juist versterken waardoor een lager inkomen een grotere impact op de tevredenheid – en brede welvaart – heeft.¹⁹

Figuur 1.5: Besteedbaar huishoudinkomen per gemeente, 2019

Bron: CBS, Regionale Monitor Brede Welvaart 2021 (bewerking: Hogeschool Windesheim).

1.3 Brede welvaart Regio Zwolle later

Brede welvaart later in beeld

Bij brede welvaart later staat centraal welke hulpbronnen toekomstige generaties nodig hebben om dezelfde mate van brede welvaart te genieten. Daarbij worden vier kapitaelvormen onderscheiden die belangrijk zijn om in de toekomst brede welvaart te (kunnen) genereren in een regio, namelijk: economisch kapitaal (schulden en vermogen inwoners), natuurlijk kapitaal (verhouding natuur-bebouwd gebied, emissies, opwek duurzame energie), menselijk kapitaal (opleidingsniveau, arbeidsduur, gezondheid inwoners) en sociaal kapitaal (sociale cohesie). Uitgangspunt van dit 'kapitaal-denken' is dat de verschillende kapitaelvormen randvoorwaarden zijn voor de brede welvaart in de toekomst.²⁰ Inzicht in hoe in een regio deze kapitaelvormen ervoor staan geeft een indruk van wat (nu) nodig is om de diverse kapitaelvormen te beschermen of te verbeteren. Evenals bij brede welvaart 'hier & nu', brengen we de brede welvaart 'later' voor Regio Zwolle in beeld met behulp van de regionale Monitor Brede Welvaart 2021 van het CBS. Aan de hand van dertien verschillende indicatoren wordt een beschrijving gegeven van de vier kapitaelvormen. Via het dashboard regionale Monitor Brede Welvaart zijn de betreffende cijfers beschikbaar gesteld. De brede welvaartsindicatoren, die de regionale monitor van het CBS op verschillende ruimtelijke schaalniveaus presenteert, hebben we in de meeste gevallen kunnen vertalen naar het niveau van Regio Zwolle.

¹⁹ Rijnks, R. H., Koster, S., & McCann, P. (2019). The Neighbour's Effect on well-Being: How Local Relative Income Differentials Affect Resident's Subjective Well-Being. *Tijdschrift voor economische en sociale geografie*, 110(5), 605-621.

²⁰ De Vries, W. & A. Bickel, *Regionale Monitor Brede Welvaart in Zuidoost Friesland*. Fries Sociaal Planbureau, 2021.

De metingen van de dertien indicatoren hebben geresulteerd in het in figuur 1.6 afgebeelde wiel. Het geeft een overzicht van de stand en ontwikkeling van de brede welvaart in Regio Zwolle (later) voor alle kapitaelvormen.

Figuur 1.6: Brede welvaart Regio Zwolle later

Bron: CBS, Regionale Monitor Brede Welvaart 2021 (bewerking: Hogeschool Windesheim).

Uitleg figuur 1.6

Het in de figuur afgebeelde wiel is opgebouwd uit drie ringen. De binnenste twee ringen hebben betrekking op de stand of positie van de regionale brede welvaart: hoe Regio Zwolle scoort op het gebied van brede welvaart later ten opzichte van Nederland. In de binnenste ring is door middel van kleuren aangegeven hoe de regio per saldo scoort ten aanzien van een kapitaelvorm, gebaseerd op de indicatorscores uit de middelste ring. Als er sprake is van een positieve balans kleurt de betreffende kapitaelvorm groen, bij een negatieve balans oranje en grijs wanneer de balans in evenwicht is. Hierbij gaan we ervan uit dat elke indicator evenveel gewicht heeft. In de middelste ring van het wiel is aangegeven of een indicator gunstig (groen), gelijk (grijs) of ongunstig (oranje) is voor Regio Zwolle in vergelijking met het Nederlands gemiddelde. Wanneer voor een indicator geen data beschikbaar zijn dan kleurt deze wit. Bij het vaststellen of een indicator afwijkt van het Nederlands gemiddelde hanteren we een marge van 5 procent. Ofwel, indien een regionale waarde 2,5% hoger of lager is ten opzichte van de landelijk waarde, dan hebben we te maken met een gunstig dan wel ongunstig verschil. Ligt de waarde binnen die bandbreedte, dan gaan we uit van geen verschil. We hebben gekozen voor deze speelruimte vanwege het samengestelde karakter van de regionale cijfers en de onzekerheid die hiermee gepaard gaat.

De buitenste ring heeft betrekking op de ontwikkeling van de brede welvaart in Regio Zwolle. Het geeft per indicator informatie over de gemiddelde verandering in het laatste verslagjaar ten opzichte van het voorgaande verslagjaar. We gebruiken kleuren om de richting van de ontwikkeling te duiden. Als een indicator beweegt in de richting die wordt geassocieerd met een stijging van de brede welvaart dan kleurt deze groen, bij een richting die geassocieerd wordt met een daling rood en grijs wanneer de indicator niet stijgt of daalt. Indien er geen data beschikbaar zijn voor een indicator dan kleurt deze wit.

Bijlage 2 bevat een overzicht van de definities en waardes van de gebruikte indicatoren en de waardes per gemeente.

Houdbaarheid regionale brede welvaart relatief gunstig

Het algemene beeld van de stand van de brede welvaart later in Regio Zwolle is dat voor de helft van de kapitaalvormen de balans positief uitslaat (groene vlakken binnenste ring). In Regio Zwolle is het met de beschikbaarheid van hulpbronnen, waarover volgende generaties kunnen beschikken om minimaal dezelfde welvaart te kunnen hebben als de huidige generatie, per saldo gunstiger gesteld dan gemiddeld genomen in de rest van Nederland. Dit komt met name door de stand van het economisch en natuurlijk kapitaal in de regio. Het menselijk kapitaal van Regio Zwolle wijkt per saldo niet af van het Nederlands gemiddelde. Binnen deze kapitaalvorm is alleen de indicator hoogopgeleide bevolking waarop de regio ongunstiger scoort dan landelijk: in Regio Zwolle is 28,5% van de bevolking in het bezit van een hbo of universitaire opleiding, terwijl dat landelijk 34,2% is. Wel moet opgemerkt worden dat bij de kapitaalvorm natuurlijk kapitaal voor drie van de zeven indicatoren de data niet voorhanden zijn op het niveau van Regio Zwolle.²¹ Iets wat overigens voor sociaal kapitaal in zijn geheel geldt. Dit maakt dat enig voorbehoud past bij het in figuur 1.6 geschetste algemene beeld van de brede welvaart later in Regio Zwolle.

Stijgende trend economisch kapitaal, natuurlijk kapitaal neemt af

Als we kijken naar de ontwikkeling op de afzonderlijke indicatoren, dan bewegen zeven van de dertien indicatoren (inclusief de indicatoren waarvoor geen data beschikbaar zijn) in het 'later'-wiel in de richting van een welvaartstoename: mediaan vermogen van huishoudens, gemiddelde schuld per huishouden, particuliere zonne-energie, natuur- en bosgebieden, emissies van fijnstof naar lucht, ervaren gezondheid en hoogopgeleide bevolking. Ter vergelijking: voor 'hier en nu' is dit bij negentien van de in totaal 32 indicatoren het geval. Van de overige indicatoren, waarvan data op regionaal niveau beschikbaar zijn, blijken de arbeidsduur (menselijk kapitaal) en hoeveelheid bebouwd terrein en groen-blauwe ruimte (natuurlijk kapitaal) te ontwikkelen in een richting die geassocieerd kan worden met een afname van de brede welvaart. Overigens geldt voor beide indicatoren dat een afname van de brede welvaart niet evident is. De omvang van de gemiddelde arbeidsduur (per persoon per week) zegt iets over de mate waarin de werkende bevolking actief is op de arbeidsmarkt. Meer activiteit betekent een verhoging van menselijk kapitaal. Dit kan positief doorwerken in de toekomst, maar ook negatieve effecten hebben op bijvoorbeeld iemands gezondheid en welzijn (werk-privébalans). De arbeidsduur per week in Regio Zwolle bedroeg 26,7 uur in 2020, 0,6 uur korter dan een jaar eerder (-2,0%). Op landelijk niveau ontwikkelde het gemiddeld aantal gewerkte uren van 27,7 naar 26,9. De banen in de regio zijn relatief 'klein' (en worden kleiner). Tegelijk zagen we eerder dat de arbeidsparticipatie relatief hoog is. In Regio Zwolle nemen meer inwoners deel aan het arbeidsproces, maar deze werknemers en zelfstandigen werken gemiddeld minder uren.

Een soortgelijke afruil speelt bij de indicatoren bebouwd terrein en groen-blauwe ruimte. In Regio Zwolle is in vergelijking met Nederland een kleiner aandeel terrein bebouwd voor wonen, werken en voorzieningen (5,2% tegen 10,7%). Een aandeel dat, zowel regionaal als landelijk, licht is gegroeid over de periode 2012-2015 (+0,03%). Voor wat betreft groen-blauwe ruimte, het aantal m² per inwoner groene en/of natuurlijke gebieden, zien we een gemiddelde jaarlijkse afname van 0,6% over de periode 2018-2020. Een groter aandeel bebouwd terrein betekent een verlaging van het natuurlijk kapitaal, evenals bij een afname van de groen-blauwe ruimte. Het effect van deze ontwikkelingen zou overigens ook andersom kunnen zijn. Meer ruimte voor wonen, werken en andere (economische) activiteiten, en minder ruimte voor groene gebieden per inwoner, kunnen op hun beurt ook positief doorwerken op bijvoorbeeld iemands huisvestings- en ontplooiingsmogelijkheden en bijdragen aan verbetering van de inkomenspositie.

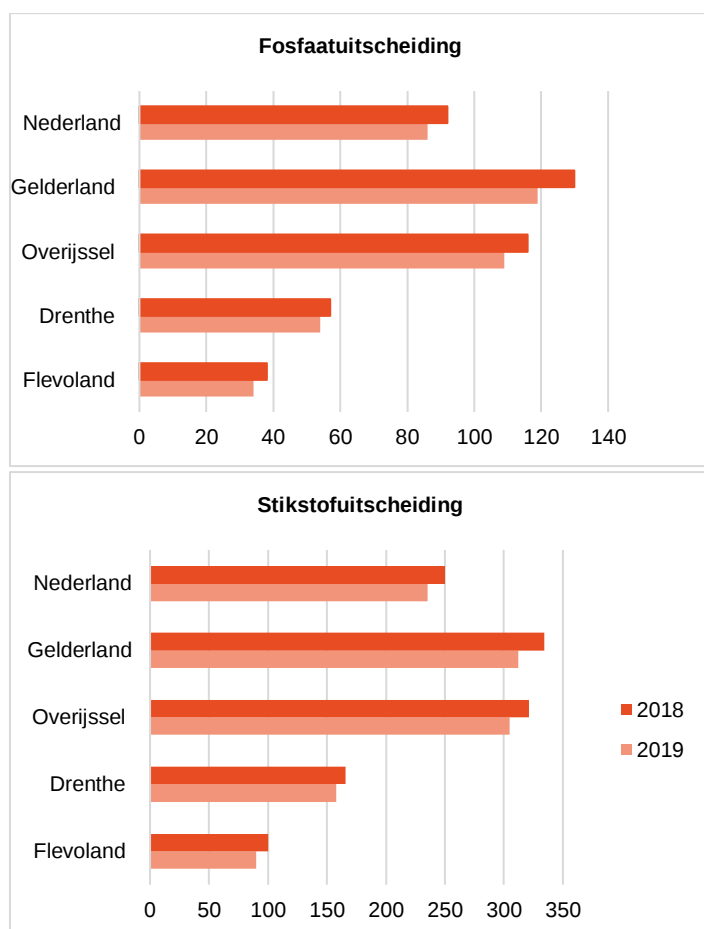
Bovengemiddeld hoge fosfaat- en stikstofuitscheiding

Voor fosfaat- en stikstofuitscheiding landbouw zijn geen cijfers beschikbaar geaggregeerd naar regio of gemeente. Om toch enige indruk te krijgen van waar Regio Zwolle staat presenteren we de provinciale cijfers. Dit doen we voor de vier provincies die het gebied van Regio Zwolle (deels) overlappen. Fosfaatuitscheiding gaat over de hoeveelheid fosfaat in dierlijke mest. Fosfaat blijft voor langere tijd in het grondwater. Het werpt een schaduw op de toekomstige biodiversiteit; teveel fosfaat heeft negatieve gevolgen voor de soortenrijkdom. Stikstofuitscheiding betreft de stikstof die tijdens mestopslag in de stal en bij opslag buiten de stal vervluchtigt in de vorm van ammoniak. Net als bij fosfaatuitscheiding werken de gevolgen van stikstof jarenlang door in het ecosysteem. Voor fosfaat- en stikstofuitscheiding geldt dat hoeveelheid in belangrijke mate afhankelijk is van

²¹ De indicatoren waarvoor de data ontbreken zijn: stikstofuitscheiding, fosfaatuitscheiding en groen-blauwe ruimte, exclusief reguliere landbouw. Zie bijlage 2 voor meer details.

zowel het aantal dieren als van de uitscheiding per dier. Dit zien we terug in de verdeling over de provincies. Ondanks dalende concentraties hebben Gelderland en Overijssel, met een landbouwsysteem dat in sterke mate bepaald wordt door melk- en pluimveehouderij, een relatief hoge mate van fosfaat- en stikstofuitscheiding.

Figuur 1.7: Uitgescheiden hoeveelheden fosfaat en stikstof in dierlijke mest (kg per hectare), 2018 en 2019

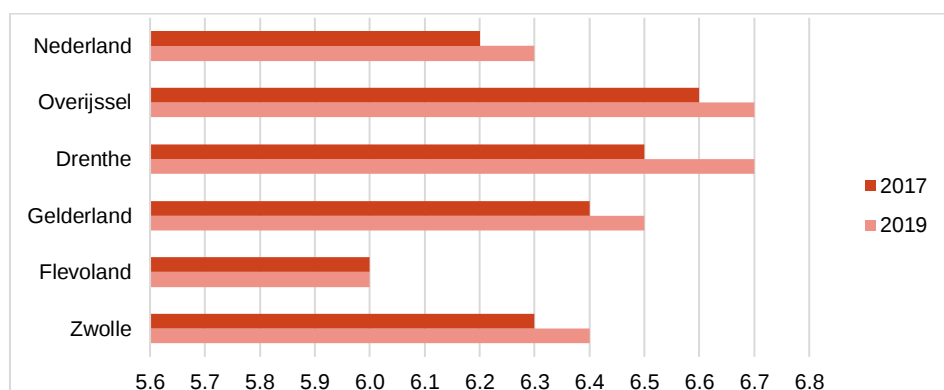
Bron: CBS, Regionale Monitor Brede Welvaart 2021 (bewerking: Hogeschool Windesheim).

Hoge sociale cohesie biedt gunstig uitgangspunt

Sociaal kapitaal omvat één indicator, namelijk sociale cohesie. Dit is gemeten door inwoners op een schaal van 1 tot 10 aan te laten geven hoe tevreden zij waren over de sociale aspecten van hun woonbuurt. Voor deze indicator zijn echter geen cijfers beschikbaar geaggregeerd naar regio of gemeente, met uitzondering van gemeenten met meer dan 70.000 inwoners. Daarnaast is 2019 het meest recente jaar qua databeschikbaarheid. Om toch een indruk te krijgen van waar Regio Zwolle staat en hoe het zich heeft ontwikkeld presenteren we de provinciale cijfers voor sociale cohesie over de periode 2017-2019. Dit doen we voor de vier provincies die het gebied van Regio Zwolle (deels) overlappen. We vullen dit aan met het cijfer voor gemeente Zwolle.

In figuur 1.8 zien we, met uitzondering van Flevoland, dat de provincies en de stad Zwolle op het gebied van sociale cohesie hoger scoren dan het landelijk gemiddelde. Daarnaast stijgt de score voor sociale cohesie, landelijk alsmede in de provincies (met uitzondering van Flevoland). Overijssel en Drenthe staan zelfs gezamenlijk bovenaan de totale provinciale ranglijst waar het gaat om sociale cohesie. Gelderland staat tweede op die lijst. De lage waarde voor sociale cohesie in Flevoland wordt in belangrijke mate bepaald door de laag scorende gemeenten Almere (5,7) en Lelystad (5,8).

Figuur 1.8: Tevredenheid van inwoners over de sociale aspecten in hun woonbuurt op een score van 0-10, 2017 en 2019

Bron: CBS, Regionale Monitor Brede Welvaart 2021 (bewerking: Hogeschool Windesheim).

De bovengemiddelde sociale cohesie in de regio vormt een gunstige randvoorwaarde voor toekomstige brede welvaart in de regio. Dat laat niet onverlet dat de coronacrisis zonder twijfel zijn uitwerking heeft gehad op de sociale cohesie in de regio. We zagen dit onder anderen op het thema welzijn, onderdeel van de brede welvaartsdimensie hier en nu. Sinds de corona-uitbraak is maatschappelijke onrust aangewakkerd. Dit is onder andere zichtbaar op straat en op sociale media. Doordat bepaalde groepen harder zijn geraakt dan anderen, legt corona een vergrootglas op de sociale verhoudingen in Nederland. Toenemende polarisatie in de samenleving kan impact hebben op de sociale samenhang, ook in een regio als Regio Zwolle met een betrekkelijk hoge sociale cohesie.

Enkele kanttekeningen

Met de gehanteerde CBS-methodiek brengen we de belangrijkste thema's en indicatoren van brede welvaart in kaart, maar het is gepast om enkele kanttekeningen te plaatsen.

Beschikbaarheid en vergelijkbaarheid

Allereerst bevat de selectie van indicatoren niet alles wat van waarde is voor het welzijn en de welvaart van mensen. De thema's en indicatoren proberen zo veel mogelijk de welvaart in bredere zin te meten, maar de keuzes van indicatoren zijn afhankelijk van zowel de beschikbaarheid als de vergelijkbaarheid van informatie. Niet alles wat interessant of relevant is wordt ook onderzocht en daarom is er geen onbeperkte selectie van indicatoren mogelijk. De cijfers in deze monitor laten gemiddelden zien. Hoewel de brede welvaart wordt beschreven vanuit het perspectief van de mens, laat het geen verschillen tussen groepen mensen zien. Ook al kan een bepaalde indicator een gemiddeld goede score geven, is het natuurlijk altijd mogelijk dat een bepaald deel van de bevolking extra goed of slecht hierop scoort. Ook kan het voor individuen of groepen mensen verschillen hoeveel waarde zij hechten aan bepaalde onderdelen van brede welvaart, waardoor zorgvuldigheid nodig is bij het interpreteren van de resultaten. Daarom geeft de monitor nooit een volledig beeld van de mogelijke uitdagingen op het gebied van brede welvaart.

Nederland als benchmark

Bij het in beeld brengen van de stand van de brede welvaart, aan de hand van de verschillende brede welvaartsthema's en indicatoren, maken we de vergelijking met het Nederlands gemiddelde. Zo gaan we na hoe Regio Zwolle scoort ten opzichte van de rest van Nederland. Hierbij past de kanttekening dat het Nederlands gemiddelde als norm voor 'goed' of 'minder goed' arbitrair is. Dat wordt duidelijk als de scores van de nationale brede welvaartsindicatoren vergeleken worden met die van andere landen binnen de EU. We doen dit aan de hand van de (landelijke) Monitor Brede Welvaart & Sustainable Development Goals.²² Voor brede welvaart in het hier en nu blijkt dan dat Nederland zich voor ongeveer de helft van de thema's en bijbehorende indicatoren in het bovenste kwartiel van de EU-ranglijst bevindt. Uitzondering vormen de thema's gezondheid, wonen, veiligheid en milieu. Binnen deze thema's bevinden de indicatoren zich veelal in het middelste kwartiel van de EU-ranglijst. Op het gebied van brede welvaart later blijkt Nederland beduidend minder goed te scoren. Dit komt met name door de staat van het natuurlijk kapitaal. In vergelijking met andere EU-landen is er sprake van een zorgelijke staat van natuur en ecosystemen in Nederland. Dit komt tot uitdrukking in de scores die zich in het onderste kwartiel bevinden van de EU-ranglijst. Op de indicatoren die betrekking hebben op economisch en menselijk kapitaal scoort Nederland gemiddeld in EU-termen, voor het leeuwendeel van de betreffende indicatoren staat Nederland in het middelste kwartiel op de EU-ranglijst. Het sociaal kapitaal van Nederland is hoog wanneer het wordt afgezet tegen andere EU-landen. Op de EU-ranglijst bevindt Nederland zich in het bovenste (en in een enkel geval in het middelste) kwartiel van de EU-ranglijst. Nederlanders hebben een bovengemiddeld vertrouwen in instituties en in anderen.

²² CBS, *Monitor Brede Welvaart & de Sustainable Development Goals 2022* Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek, 2021.

2. PROJECTVOORTGANG EN IMPACT

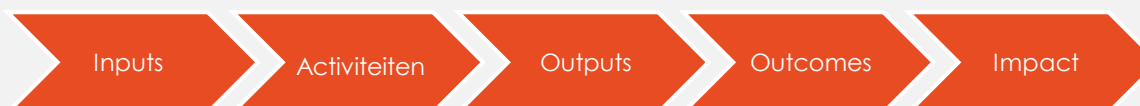
De Regio Deal Regio Zwolle bestaat uit achttien projecten, verdeeld over vijf actielijnen (zie bijlage 3).²³ In de vorige monitor, de brede nulmeting, hebben we een ex-ante evaluatie uitgevoerd. In deze monitor gaan we in op de projectvoortgang. In juli 2020 werd de Regio Deal Regio Zwolle ondertekend door Rijk en regio. De Regio Deal Regio Zwolle zit ten tijde van de vervaardiging van deze monitor al ruim twee jaar in de uitvoeringsfase.

In dit hoofdstuk bekijken we de voortgang van de projecten in de Regio Deal op basis van de vooraf gestelde outputdoelen. Welke projecten liggen op schema, welke hebben vertraging? Wat zijn de redenen voor eventuele vertragingen, worden de gestelde doelen alsnog bereikt of moet het ambitieniveau worden bijgesteld tijdens de rest van het projectverloop? Deze analyse is noodzakelijk om iets te kunnen concluderen over de impact van de Regio Deal.

In bijlage 4 zijn alle impactdoelen opgenomen die per actielijn zijn vastgelegd in de Regio Deal Regio Zwolle. Omdat er in veel gevallen geen geschikte indicatoren zijn om deze impact te monitoren hebben we ons beperkt tot het monitoren van impactdoelen waarvoor passende indicatoren beschikbaar zijn. In sommige gevallen zal er door beleidsactoren nog een effectmeting volgen rondom het einde van de looptijd.

Monitoring en evaluatie

In de voortgangsanalyse gebruiken we de onderstaande stappen als leidraad voor het monitoren en evalueren van beleid. In het beleidsproces worden bepaalde inputs gebruikt zoals financiële middelen, netwerken of kennis en expertise. In de monitoring van beleid kan bijvoorbeeld gekeken worden of de begrote financiële middelen ook daadwerkelijk besteed worden. In de tweede stap worden de middelen ingezet voor activiteiten in de uitvoering van het project. Op basis van voortgangsverslagen kunnen we monitoren in hoeverre de geplande activiteiten daadwerkelijk zijn uitgevoerd. Outputs zijn de directe projectresultaten, bijvoorbeeld de hoeveelheid mensen die gebruik hebben gemaakt van een bepaalde dienst aangeboden in een project. Outcomes zijn de resultaten op individueel niveau op de midden en lange termijn, bijvoorbeeld een blijvende gedragsverandering onder een deelnemer. De impact is de duurzame verandering die het project teweeg brengt op grotere schaal, bijvoorbeeld een hoger opleidingsniveau in Regio Zwolle.

Bron: A. Ebrahim en V. K. Rangan, What Impact? A Framework for Measuring the Scale and Scope of Social Performance *California Management Review* 56, no. 2 (2014), 118-141.

2.1 Algemeen Beeld

Het algemene beeld is dat veel projecten langzaam op gang zijn gekomen. De trage start van de uitvoering van de Regio Deal Regio Zwolle werd vorig jaar ook geconstateerd door de Commissie Jansen, verantwoordelijk voor het bewaken van de uitvoering van de Regio Deal Regio Zwolle.²⁴

Voorale belemmeringen veroorzaakt door de coronacrisis hebben tot vertraging geleid. Veel projecten hebben activiteiten moeten uitstellen, met name projecten die bezig zijn met netwerkopbouw in de regio en afhankelijk waren van fysieke bijeenkomsten. Daarnaast wordt door meerdere projectleiders aangegeven dat ondernemers meer gericht waren op korte-termijnnuitdagingen door de coronacrisis en minder ruimte hadden voor transities als circulariteit en duurzaamheid. De door de oorlog in Oekraïne ontstane energiecrisis heeft eenzelfde soort effect teweeg gebracht, hoewel de hoge materiaal- en energiekosten circulariteit en duurzaamheid extra urgentie geven. Bij de projecten georiënteerd op de agrarische sector speelde de stikstofcrisis hen parten. Onder

²³ De actielijn Governance (actielijn 5) bevat geen inhoudelijke projecten, maar is toegevoegd om de organisatie van de samenwerking en de impact van de Regio Deal Regio Zwolle te monitoren en te evalueren.

²⁴ Rapport Commissie Jansen, 2021.

agrarisch ondernemers is veel onzekerheid ontstaan en onduidelijkheid over hun perspectief. Het maakt dat boeren terughoudend zijn in het veranderen van het businessmodel.

Ondanks de trage start in 2020 en in het eerste deel van 2021 is de uitvoering van de Regio Deal daarna op stoom gekomen. Deze conclusie wordt ook getrokken in de nieuwste voortgangsrapportage van de Commissie Jansen.²⁵ Zij maken gebruik van een stoplichtsysteem en beoordelen dat dertien van de achttien projecten op groen staan. Vijf projecten staan op oranje.

2.2 Actielijn 1: Economisch structuurversterking door duurzaam groeien en circulair ondernemen van het mkb

Actielijn 1 bestaat uit negen projecten, de helft van alle projecten in de Regio Deal. Qua financiële middelen is de gemiddelde projectgrootte echter beperkt, 15% (€ 3,4 miljoen) van de middelen wordt in deze actielijn besteed. Veel projecten zijn gericht op het verbinden van partijen in netwerken. Doordat deze projecten vooral afhankelijk zijn van ontmoeting en uitwisseling is er enige vertraging ontstaan. Dit was vooral te wijten aan de coronamaatregelen die bedoeld waren om verspreiding van het coronavirus te voorkomen, waardoor fysieke ontmoeting zoveel als mogelijk beperkt moest worden.

Het project Good Practice, bijvoorbeeld, kwam langzaam op gang. Het doel van het project is om ondernemers te selecteren die binnen een specifiek thema (zoals digitalisering, duurzaamheid of extern management bij familiebedrijven) een leidende positie hebben. Deze ondernemers bouwen aan een netwerk en starten innovatieprojecten. Op dit moment zijn dertien leiders geïdentificeerd en goedgekeurd door de selectiecommissie. Hiervan zijn de trajecten inmiddels opgestart of dit wordt op korte termijn gedaan. Naar verwachting zijn eind 2023 alle vijftientig 'good practices' bekend. Aanleiding van dit project is onderzoek waaruit blijkt dat de regio slecht scoort als het gaat om leiderschap en het bouwen van netwerken op het gebied van innovatie.²⁶ Omdat de netwerken nog slechts gedeeltelijk opgestart zijn is het onwaarschijnlijk dat er gedurende de projecttermijn al veel innovatieprojecten worden ingediend. Het is dus zaak om de netwerken ook na afloop van het project te faciliteren en te monitoren of ze uiteindelijk resulteren in innovatieprojecten.

In andere projecten is het ook van belang om goed te bewaken of de output resulteert in outcomes en impact die de regionale economie en brede welvaart versterken. Zo heeft het project Circulaire tapijtindustrie een lange aanloopfase gehad, die inmiddels grotendeels is ingelopen. Een project voor de circulaire ontwikkeling van Port of Zwolle vraagt om een lange adem. De eerste studies zijn uitgevoerd, maar het planvormingsproces en de uiteindelijke ontwikkeling duurt nog jaren.

Bestendiging in Living Lab Circulaire Economie Regio Zwolle

In veel van de projecten wordt kennis opgedaan en worden netwerken versterkt op het gebied van circulaire economie. Om de samenhang en samenwerking tussen projecten te vergroten en als aanjager voor het thema 'circulaire economie' is het Living Lab Circulaire Economie Regio Zwolle opgezet.

In deze aanpak van circulariteit is focus aangebracht door het oprichten van werkplaatsen. Binnen deze werkplaatsen worden de juiste partijen bij elkaar gebracht. Voor bijscholing in circulaire economie is er rondom het Regio Deal project Rond Ondernemen een werkplaats opgericht. Daarnaast is er een werkplaats op het gebied van circulaire inkoop, voor wonen en leven, voor recycling en één rondom het Regio Deal project Dutch Circular Polymer Valley. De meeste projecten zijn vooral gericht op het verbeteren van kennis, bewustwording, samenwerking en het veranderen van bedrijfsprocessen. Daarbij wordt vooral elders opgedane kennis in de praktijk toegepast. Uitzondering daarop is het project Dutch Circular Polymer Valley. Het polymerencluster heeft omvang en is innovatief, waardoor de regio hier meer een koploper is dan in andere sectoren. Daarbij staat technologische kennis niet per se centraal in het project, maar het ontwikkelen van een businessmodel.

²⁵ Commissie Jansen, 2022. *Uitvoering Regio Deal Regio Zwolle 2021–2022 Een goed begin...*, 5-6.

²⁶ De kracht van netwerken wordt gemeten als het aantal verbonden bedrijven per 1.000 bedrijven in innovatieprojecten. Leiderschap is het aantal penvoerende organisaties met een innovatieproject gevestigd in de regio per 1.000 bedrijven. Beiden gemiddelden over drie jaar: Tom Hendricksen, Bas van der Starre, Erik Stam, Jan Peter van den Toren, *Entrepreneurial Ecosystem Index 2022 Wendbaarheid in tijden van covid-19* (Universiteit Utrecht & Birch, 2022), 15.

PARTNERS DCPV

Bron: [Dutch Circular Polymer Valley - Regio Zwolle](#)

Een recente monitor van het Planbureau van de Leefomgeving (PBL) ondersteunt het belang van deze aanpak. Uit cijfers blijkt dat er nauwelijks voortgang is op het gebied van circulaire economie in Nederland. Daarbij wordt opgemerkt dat er in het beleid vooral aandacht is voor technologische innovatie, terwijl er te weinig wordt gewerkt aan nieuwe businessmodellen en gedragsverandering.²⁷

Impact actielijn 1

Cijfers rondom circulaire economie bijna uitsluitend op nationaal niveau beschikbaar. En zoals hierboven besproken, laten die nog weinig vooruitgang zien. Daardoor zijn we beperkt tot het meten van impactindicatoren die vooral inzicht geven in de ontwikkeling van de 'traditionele' economie.

De beperkte gegevensbeschikbaarheid maakt dat we, in wisselende mate, zicht hebben op de voortgang van drie van de vijf doelstellingen die verbonden zijn aan actielijn 1:

- Toename van private investeringen in R&D

De regionale cijfers rondom investeringen in Research & Development (R&D) kennen twee beperkingen. Allereerst zijn de meest actuele cijfers al behoorlijk verouderd, waardoor eventuele veranderingen teweeg gebracht door de Regio Deal nog niet gemeten kunnen worden. Daarnaast zijn de cijfers alleen beschikbaar op COROP-niveau. Alleen het gebied Noord-Overijssel en Zuidwest-Drenthe zijn volledig onderdeel van Regio Zwolle. In het COROP-gebied Veluwe vallen de cijfers waarschijnlijk relatief hoog uit door het innovatie-ecosysteem rondom de Universiteit Wageningen. De afwezigheid van een (technische) universiteit in Regio Zwolle, lijkt een groot verschil te maken op het gebied van investeringen in innovatie.

Tabel 2.1: Private uitgaven (in mln. euro) in R&D per COROP-gebied

COROP	2018	2019
Zuidwest-Drenthe	-	-
Noord-Overijssel	115	126
Zuidwest-Overijssel	82	98
Veluwe	384	381
Flevoland	131	141

Bron: CBS, 2021.

²⁷ A.G. Prins en A. Hanemaaijer, Voortgangsbericht Circulaire Economie 2022 (Den Haag: Planbureau voor de leefomgeving, 2022), 5.

- Behoud en versterking van de economische groei in 2020-2023

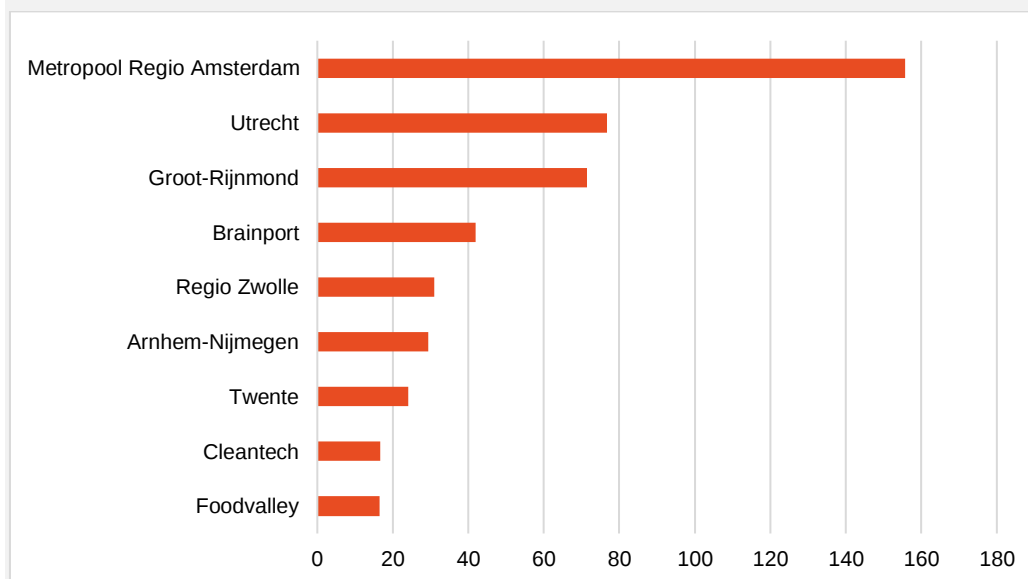
In 2020 was er een sterke economische krimp (-2,8%) door de coronapandemie. Deze krimp was echter wel lager dan het nationale cijfer (-3,8%). In 2021 groeide de regionale economie sterk (+4,3%). Overigens was de groei landelijk gezien 4,9%. Ramingen voor 2022, hoewel met de nodige onzekerheden omgeven, voorspellen een groei van 4,6% in Regio Zwolle alsmede in Nederland als geheel.

- De ambitie om de vierde economische regio van Nederland te worden

Als we naar de lange termijn kijken dan zien we dat Regio Zwolle sneller groeit dan andere regio's in Nederland. Dat wil zeggen, het aandeel banen en het aandeel toegevoegde waarde van de regio Zwolle is toegenomen in de afgelopen 25 jaar.²⁸ Een zelfde soort ontwikkeling is te zien in de Regio Foodvalley (Ede-Wageningen en omgeving). Het groeitempo van deze regio's is wel lager dan de regio rondom Amsterdam en Utrecht (de noordvleugel van de Randstad). De bevolkingsgroei van Regio Zwolle lag de afgelopen 10 jaar iets hoger dan het landelijk gemiddelde (6% tegenover 5,5%).²⁹ De bevolkingsgroei hangt samen met de economische ontwikkeling. Regio Zwolle heeft de afgelopen jaren een positief binnenlands- en buitenlands migratiesaldo; mensen verhuizen over het algemeen sneller naar een welvarende regio dan naar een regio met een minder gunstige economische ontwikkeling.

Wanneer we een vergelijking maken tussen de omvang van verschillende regionale economieën dan stond Regio Zwolle in 2020 op de vijfde plaats. Wanneer we de Metropoolregio Amsterdam (MRA) en Utrecht als één economische regio beschouwen (noordvleugel van de Randstad) dan kan er gesteld worden dat Regio Zwolle de vierde economische regio van Nederland is. Een nadeel van een vergelijking in omvang is dat er onvoldoende rekening wordt gehouden met verschillen in inwonertal. De MRA heeft bijvoorbeeld meer dan 2.5 miljoen inwoners, terwijl Regio Zwolle bijna 800.00 inwoners telt. Daarnaast heb je bij dit soort vergelijkingen vaak te maken met dubbeltellingen. De gemeente Heerde, bijvoorbeeld, is aangesloten bij zowel de Cleantech Regio als bij Regio Zwolle.

Figuur 2.1: Bruto Regionaal Product (brp) (in mld. euro) per regio, 2020

Bron: CBS, Economische Verkenningen MRA, 2022

²⁸ Rabobank, Toenemende Economische Ongelijkheid tussen Regio's vraagt om regionaal beleid, 10 mei 2022.

<https://www.rabobank.nl/kennis/d011262554-toenemende-economische-ongelijkheid-tussen-regios-vraagt-om-regionaal-beleid>.

²⁹ De Vor et al., Regio Zwolle Monitor 2022 (Economic Board Regio Zwolle: Zwolle), 61.

2.3 Actielijn 2: Toekomstbestendig maken van de arbeidsmarkt

Actielijn 2 bestaat uit één programma: Human Capital Agenda Regio Zwolle (HCA). Het doel van het programma is driedelig: het vergroten van de wendbaarheid van werknemers, het inclusiever maken van de arbeidsmarkt en de beschikbaarheid van geschikte arbeidskrachten vergroten. Om deze ambitie waar te maken zijn een aantal instrumenten opgezet: (1) brede ondersteuning van inwoners en werkgevers vanuit Groei Vooruit, Upgrade Jezelf en het Ontwikkelfonds Regio Zwolle, (2) een sectorale aanpak waarin ondernemers en onderwijsinstellingen in negen sectoren samen bepalen wat de vraagstukken rondom arbeidsmarkt in de sector zijn en hoe die kunnen worden opgepakt en (3) het KOERS-programma. Het KOERS-programma is een onderzoeksbudget, waaruit initiatieven die de HCA ondersteunen in de lerende aanpak worden gefinancierd en begeleid. Daarnaast wordt onder de vlag van KOERS geïnvesteerd in kennisuitwisseling, bijvoorbeeld door masterclasses voor partners te organiseren. Ook is er binnen het KOERS-programma een denktank georganiseerd die nadenkt over de regionale arbeidsmarkt in 2030.

Het Ontwikkelfonds Regio Zwolle wordt ingezet om de om- en bijscholing van inwoners en werknemers uit de regio te financieren.

Binnen het programma zijn vijf verschillende routes te onderscheiden, namelijk:

- Individuele inwoners
- Individuele werkgevers
- Samenwerkingsverbanden van werkgevers
- Sectortafels
- Samenwerking met een experimenteel karakter

De individuele en werkgeversroute blijken zeer populair te zijn. Het initiële doel om tenminste 2.500 werknemers te bereiken is dan ook al ruimschoots bereikt, ruim een jaar voor de einddatum van het programma. In de individuele route hebben zich tot en met oktober 2022 4.139 individuen aangemeld, in de werkgeversroute hebben zich 1.118 unieke werkgevers aangemeld.³⁰ Uit een steekproef blijkt dat er ongeveer vier werknemers per werkgeversaanvraag betrokken zijn.

Deels hangt dit samen met de coronacrisis, waardoor veel medewerkers in sectoren met op dat moment een slechte arbeidsmarktsituatie (bijvoorbeeld horeca en cultuur) behoefte hadden aan omscholing. Dat was ook de reden om in 2020 een inwonersroute open te stellen binnen het HCA programma, zodat inwoners die werkloos waren geworden of dreigde werkloos te worden zich konden omscholen. Na de coronacrisis werd de regio geconfronteerd met ongekende krapte op de arbeidsmarkt, een krapte die in minder mate ook al speelde in de jaren voor de coronacrisis. Doordat er betere baankansen zijn voor mensen die niet actief zijn op de arbeidsmarkt, zal deze groep eerder geneigd zijn om op zoek te gaan naar werk. Voor werkenden is een overstap richting een andere sector minder risicovol door het hoge aanbod aan vacatures. De vraag naar om- en bijscholing van zowel inactieven als actieven op de arbeidsmarkt kunnen door deze ontwikkelingen toenemen.

Individuele route

In de individuele route wordt verschillende dienstverlening aangeboden (zie onderstaande tabel). Een van de sterke punten van de HCA is dat het één loketfunctie heeft verworven, waar partners bij samenwerken. Op die manier kunnen aanmelders snel en effectief worden ondersteund bij hun vraagstukken. In de inwonersroute is gedurende de looptijd maximaal € 5.000 per inwoner beschikbaar voor scholing.

³⁰ Rapportage Human Capital Agenda t/m oktober 2022.

Tabel 2.2 Overzicht van de uitkomsten van aanmeldingen in de individuele route van de HCA

Dienstverlening	Aanmeldingen
Loopbaan- of scholingsadvies	1.817
Scholing (vanuit HCA)	816
Scholing (andere financiering)	133
Geen vervolg na eerste contact*	931
In behandeling	441
Totaal	4.138

* Het hoge aantal 'geen vervolg na eerste contact' wordt vooral veroorzaakt door opstartproblemen in het programma.

Bron: Rapportage Human Capital Agenda t/m oktober 2022.

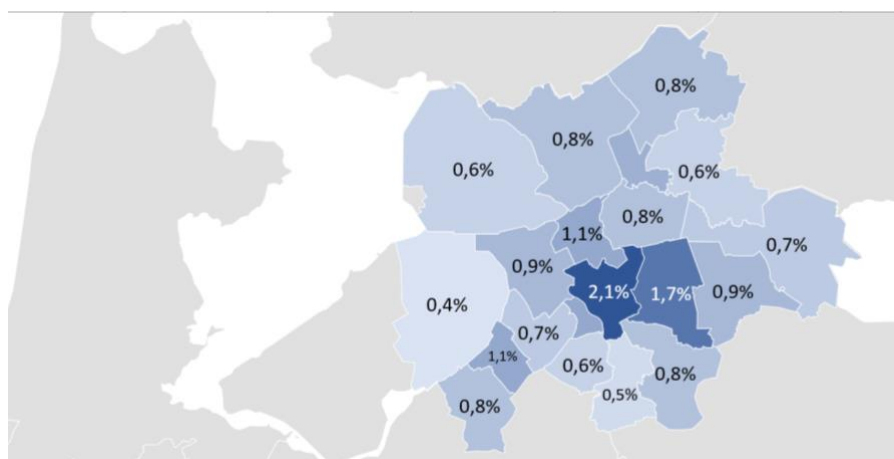
Als we kijken naar de initiële doelen van het HCA programma dan is de ambitie op het gebied van beschikbaarheid lastiger te realiseren door de veranderde arbeidsmarktomstandigheden. Het idee was om werknemers te bewegen van sectoren met weinig toekomst richting sectoren met veel baankansen en een goede toekomst. Omdat krapte op de arbeidsmarkt tekorten heeft veroorzaakt in bijna elke sector, bleek dit voornemen in de praktijk moeilijk te realiseren. Er is echter nog steeds inzet op deze ambitie, bijvoorbeeld door te proberen het aantal gewerkte uren per werknemer te verhogen. Daarbij moet ook opgemerkt worden dat de krapte in veel sectoren waarschijnlijk een tijdelijk karakter heeft (bijvoorbeeld in horeca en detailhandel) en in andere sectoren meer structureel van aard is (bijvoorbeeld in zorg en ICT).

Een voorwaarde voor het bereiken van een inclusievere arbeidsmarkt door de HCA is dat mensen zonder werk (al dan niet met een uitkering) het individuele traject doorlopen. Als we kijken naar de cijfers dan worden groepen met een uitkering en nuggers behoorlijk goed bereikt. Van het totaal aantal aanvragen komt 35% vanuit deze groep. Daarnaast is er ook speciale aandacht voor deze groep bij de sectortafels. Het is ook goed om te kijken naar het opleidingsniveau van de aanvragen. Mensen met een lagere opleiding hebben doorgaans minder goede baankansen. Van de aanvragen is 43% hoogopgeleid, 42% is middelbaar opgeleid en 15% is laagopgeleid. Daarmee is het aandeel hoogopgeleiden oververtegenwoordigd. In 2020 was het aandeel hoogopgeleiden namelijk 28,5% van de beroepsbevolking. Uit eerder onderzoek vanuit het Lectoraat Leven Lang Ontwikkelen van hogeschool Windesheim kwam deze oververtegenwoordiging van hoogopgeleiden in de eerste honderd aanvragen vanuit de individuele route al naar voren.³¹

Tot slot hebben we gekeken naar de geografische spreiding van de aanvragen in de regio. Daarbij moet opgemerkt worden dat in 2022 Hogeveen en Urk niet deelnemen aan de HCA. Iedere deelnemende gemeente betaalt een jaarlijkse bijdrage van € 1,80 per inwoner aan de HCA. Als we kijken naar de spreiding van de aanvragen dan valt op dat de gemeenten Dalfsen en Zwolle relatief veel aanvragen hebben en dat aan de randen van de regio het aantal aanvragen lager ligt. Uit de gemeenten Dronten en Olst-Wijhe zijn verhoudingsgewijs de minste aanvragen binnengekomen.

³¹ E. Hamhuis, S. Hendricks, V. Oenema en M. Vos. Eindevaluatie Inwonersroute Ontwikkelfonds HCA 2022 (Zwolle: hogeschool Windesheim, 2022).

Figuur 2.2: Aanvragen per gemeente als percentage van de beroepsbevolking, 2020–2022

Bron: Rapportage Human Capital Agenda t/m oktober 2022.

Werkgeversroute

In de werkgeversroute hebben zich meer dan 1.100 bedrijven aangemeld. Van deze aanmeldingen zijn er elf in behandeling, 834 toegekend, 201 afgewezen en 72 ingetrokken. In de werkgeversroute wordt een maximaal subsidiebedrag toegekend per bedrijf van € 20.000, met een minimale cofinanciering van 50% vanuit het bedrijf.

Overige routes

Route 3, de samenwerkingsverbanden tussen werknemers, komt nauwelijks van de grond. Tot halverwege 2021 waren er 12 aanvragen binnen deze route.³² Analyse hierop door het programmteam HCA heeft inzichtelijk gemaakt dat de samenwerkingsroute minimale toegevoegde waarde heeft ten opzichte van de werkgeversroute. Bestuurlijk is eind 2022 daarom besloten om de beschikbare middelen een alternatieve inzet te geven, namelijk ten behoeve van (sociale) innovatie als instrument voor het verhogen van de arbeidsproductiviteit.

Een aanzienlijk deel van de subsidie wordt verdeeld onder de negen sectoren met een sectortafel (zie figuur 2.3). Iedere sectortafel maakt jaarlijks (2021, 2022, 2023) een actieagenda om € 100.000 subsidie + € 100.000 cofinanciering vanuit de sector zelf te kunnen besteden. Dit hebben acht van de negen sectortafels gedaan.

Figuur 2.3: Overzicht sectortafels HCA

Bron: HCA, 2022.

³² Mid-year review HCA, 2021.

Tot slot is ook een aantal experimentele projecten van start gegaan (route 5). Het gaat bijvoorbeeld om een project waarin barrières worden weggenomen waardoor het aantrekkelijker wordt om twee banen te combineren.

Samenwerking met andere actielijnen

Zoals eerder vermeld is het HCA steeds meer een loketfunctie gaan vervullen in de regio voor alle vragen rondom menselijk kapitaal, zowel voor werknemers, werkzoekenden en werkgevers. Om deze loketfunctie verder te versterken wordt er gewerkt aan intensievere samenwerking met partijen gericht op economie en innovatie zoals Kennispoort en mkb-adviseurs. Alle vragen over innovatietrajecten worden naar hen doorverwezen. Daarnaast hebben veel innovatietrajecten ook gevolgen voor de ontwikkeling van menselijk kapitaal. Wanneer bedrijven met vragenstukken komen op het gebied van menselijk kapitaal worden ze doorverwezen naar de HCA.

Impact actielijn 2

De impactdoelen in deze actielijn zijn concreet en goed te meten op basis van de beschikbare gegevens. Hierdoor kan de voortgang op elk van de onderstaande doelen worden geanalyseerd.

- Het aandeel van hoger opgeleiden onder 15-75-jarigen gelijk met het landelijke aandeel

Als we kijken naar de ontwikkeling van het aantal hoger opgeleiden in de regio neemt sneller toe dan het landelijke gemiddelde. In 2019 was het verschil nog 6,3 procentpunt in 2021 4,6 procentpunt. Het verschil tussen het landelijk gemiddelde en Regio Zwolle neemt dus behoorlijk snel af.

Figuur 2.4: Aandelen aantal hoger opgeleiden onder 15-75-jarigen

	2019	2020	2021
Regio Zwolle	26,2%	28,5%	31,4%
Nederland	32,5%	34,2%	36,0%
Vershil in %-punt	6,3%	5,7%	4,6%

Bron: CBS, Compendium voor de leefomgeving bewerkt door Windesheim.

- Terugdringen van het aandeel van bijstandsgerechtigden zonder startkwalificatie van 64% in 2018 naar 55% in 2023

Een startkwalificatie wordt in Nederland gedefinieerd als minimaal een afgeronde havo of vwo opleiding, of een afgeronde vervolgopleiding op MB02 niveau of hoger. In Regio Zwolle had in juni 2022 65% van de bijstandsgerechtigden geen startkwalificatie.³³ Dat is ongeveer hetzelfde niveau als in 2018. Het absolute aantal van inwoners met een bijstandsuitkering is wel afgenomen in deze periode. Hierdoor kan er sprake zijn van negatieve selectie, doordat uitkeringsgerechtigden met een startkwalificatie een betere kans op werk hebben.

- Benutten van het arbeidspotentieel. Aantal deeltijders die meer uren willen werken verlagen van 11.000 naar 9.000 in 2023.

In 2021 lag het onderbenut arbeidspotentieel fors hoger dan in voorgaande jaren. In totaal waren er 18.476 werknemers met een deeltijdsaanstelling die meer uren wilden werken.³⁴ Eerder werd al vermeld dat het aantal gewerkte uren per week relatief laag ligt in de regio ten opzichte van het landelijke gemiddelde. Daartegenover steeg ook de arbeidsparticipatie in 2021, met name de werkzame beroepsbevolking nam toe (van 71,8% naar 73%). Het kan zijn dat er relatief meer kleine banen bij zijn gekomen, of dat er een aanzuigende werking ontstaan is door de aantrekkende economie. Meer mensen zoeken naar een baan met meer uren omdat de kans op werk groter is geworden.

³³ Dashboard Geregistreerde Werkzoekenden UWV

³⁴ Arbeidsmarktinzicht.nl, Het gaat hier om cijfers over de arbeidsmarktregio Zwolle. Daartoe behoren de gemeenten Dalfsen, Elburg, Hardenberg, Hattem, Kampen, Meppel, Nunspeet, Oldebroek, Ommen, Raalte, Staphorst, Steenwijkerland, Westerveld, Zwartewaterland, Zwolle.

2.4 Actielijn 3: Evenwichtige groei van stad en platteland

In deze actielijn zit enerzijds een project gerelateerd aan de ontwikkeling van de stad Zwolle, te weten de Spoorzone. Anderzijds bevat het een aantal projecten gericht op de toeristische ontwikkeling van de Kop van Overijssel en Zuidwest-Drenthe. De samenhang binnen actielijn 3 is zwak. Ondanks de naam is er nauwelijks sprake van samenwerking op de relatie tussen stad en platteland. De projecten zijn daarvoor wellicht te verschillend. De ontwikkeling in de Spoorzone is gericht op het creëren van een voetgangersbrug over het spoor en een broedplaats voor innovatie, terwijl de toeristische projecten vooral tot doel hebben om toerisme beter te spreiden en daardoor de ecologische impact te verminderen en de leefbaarheid op peil te houden dan wel te vergroten.

De uitvoering van de projecten verloopt op zichzelf voorspoedig. Er zat vertraging op het project European Wetland Centre. Dit betreft een Nieuw BezoekersCentrum (NBC) met (natuur)beleving, educatie en horeca. Het NBC moet de kwaliteitstoerist aantrekken en daarmee een bijdrage leveren aan de beoogde spreiding van de toeristenstromen. Binnen het bestaande bestemmingsplan kan hier snel gebouwd worden. De verwachting is dat de bouw van het NBC start in het derde kwartaal van 2023.

Impact actielijn 3

Hoewel de meeste impactdoelen in deze actielijn behoorlijk concreet en meetbaar zijn, moeten er in het komende jaar nog extra metingen worden uitgevoerd.

- Toename aantal bedrijven dat zich in de spoorzone wil vestigen met 5%

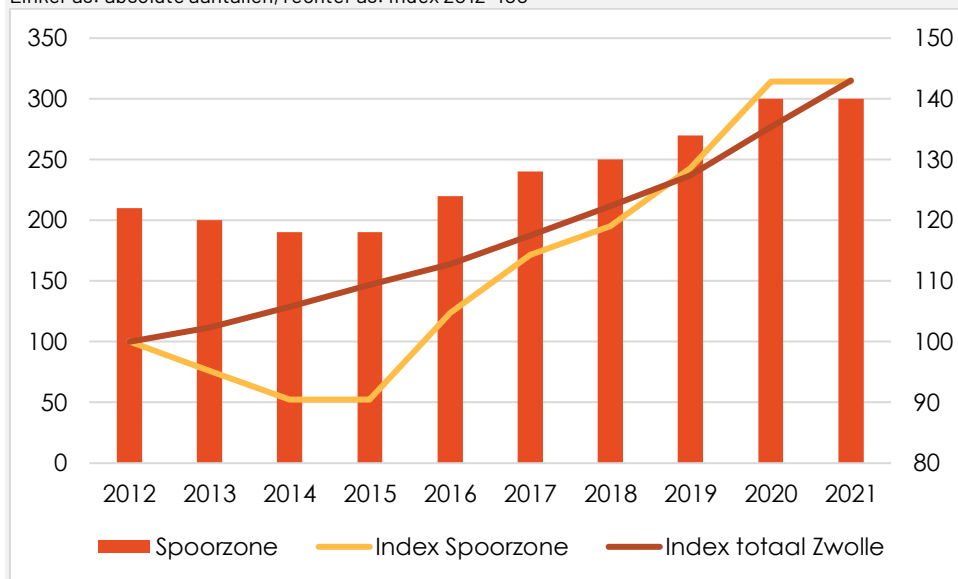
Op basis van het provinciale vestigingenregister BIRO (Bedrijven- en instellingenregister Overijssel) kan een indruk verkregen worden van de ontwikkeling van het aantal bedrijfsvestigingen in de Spoorzone. In 2021, het meest recente jaar qua databeschikbaarheid, herbergde de Spoorzone in totaal 300 bedrijfsvestigingen (zie figuur 2.5). Dit zijn er exact evenveel als een jaar eerder. Op het niveau van de gemeente Zwolle als geheel was de vestigingengroei 5%. Kijken we over een langere periode naar de bedrijvigheid, dan zien we dat in de periode 2012-2021 het aantal vestigingen in de Spoorzone per saldo is toegenomen met 43%. In geheel Zwolle groeide het aantal bedrijfsvestigingen in dezelfde periode eveneens met 43%. Tegelijk blijkt dat het aantal banen in de Spoorzone harder gegroeid is dan in de rest van Zwolle. In de periode 2012-2021 was de werkgelegenheidsgroei in de Spoorzone ruim 17%, terwijl dit in de gehele gemeente Zwolle bijna 15% was.

Belangrijk om te noemen is dat de hierbij gehanteerde geografische afbakening van de Spoorzone uit gaat van het gebied gelegen in de driehoek IJsselallee, Nieuwe Veerallee, Westerlaan-Deventerstraatweg, plus de campus van hogeschool Windesheim.³⁵ Dit zorgt er onder andere voor dat de gebruikte vestigingendata ook grote vestigingen als hogeschool Windesheim en Gemeente Zwolle bevatten. Het is dan ook zinvol, als de cijferreeks is aangevuld met meer actuele data, specifiek te kijken naar bedrijfstype en vestigingsgrootte. Dat geeft een scherper beeld van de bedrijvendynamiek in het gebied, en wat de eventuele impact is geweest van de Regio Deal.

³⁵ In termen van postcodegebieden valt het grootste deel van de Spoorzone in postcodegebied 8017. Daarnaast is een gedeelte gesitueerd in de postcodegebieden 8011 en 8012. Verder ligt een gedeelte in postcodegebied 8019.

Figuur 2.5: Ontwikkeling aantal bedrijfsvestigingen, Spoorzone en gemeente Zwolle, 2012–2021

Linker as: absolute aantallen, rechter as: index 2012=100

Bron: BIRO (bewerking: Hogeschool Windesheim, Kenniscentrum Technologie).

- Werkgelegenheid in de vrijetijdseconomie neemt toe van 14% tot 17%

Het aandeel van de vrijetijdseconomie in de werkgelegenheid van Regio Zwolle is afgenomen in de laatste drie beschikbare jaren (2019–2021). In 2018 werkten nog 6,2% van alle medewerkers in de vrijetijdssector, in 2021 was dat 5,6%. Deze afname zal samenhangen met de door corona veroorzaakte lockdowns, waar de vrijetijdsector sterker dan andere sectoren door getroffen is. Daarnaast moet de sector concurreren met andere sectoren door krapte op de arbeidsmarkt. Medewerkers in de vrijetijdseconomie zijn wellicht overgestapt naar andere sectoren toen ze tijdelijk zonder werk zaten.

Specifiek voor de gemeente Steenwijkerland, de meest toeristische gemeente van de regio, is de afname in werknemers in de vrijetijdseconomie van 14% in 2018 naar 12,6% in 2021. Het doel om de werkgelegenheid in de vrijetijdseconomie te vergroten is tot dusverre niet geslaagd. Wel zien we dat in 2021 de toeristische sector het niveau van voor de coronacrisis al heeft overtroffen, er waren 4% meer overnachtingen dan in 2019. Het aantal overnachtingen door buitenlandse toeristen was nog wel fors lager dan in 2019 (–56%).

- Stijging bezoekerswaardering Weerribben-wieden met 10%

In de meest recente meting van de bezoekerswaardering uit 2018 werd de Weerribben-Wieden beoordeeld met een 8,2.³⁶ In de feedback van bezoekers destijds wordt het probleem van te veel toeristische druk wel genoemd als aandachtspunt. Maar gezien de hoge score wordt het doel van een verhoging van 10% niet realistisch geacht vanuit MarketingOost. Dat zou een bezoekerswaardering van een 9 moeten opleveren. MarketingOost vindt het dan ook niet zinvol om een nieuwe meting uit te voeren.

- Bewonerstevredenheid toegenomen van een gemiddeld een 6 naar een 6,8

Uit een toeristische impactmeting uit 2020 blijkt dat het draagvlak van inwoners van Giethoorn voor toerisme laag is (5,7/10).³⁷ De metingen zijn echter voor de coronacrisis uitgevoerd. Het is de vraag of het buitenlandse toerisme in Giethoorn weer op hetzelfde niveau komt als voor de corona en of het draagvlak onder inwoners groter is wanneer het om binnenlandse toeristen gaat.

³⁶ NBTC-NIPO Research, *Bezoekersonderzoek natuurgebieden Provincie Overijssel*, 17.

³⁷ ZKA Leisure Consultants, *Dashboard Impact Toerisme Giethoorn*, (augustus 2020), 1.

2.5 Actielijn 4: Aan de slag met klimaatoplossingen

Actielijn 4 bestaat uit vier projecten, die allemaal goede voortgang vertonen. De samenhang binnen de actielijn is wel een zorg. De projecten vormen nog te weinig een programmatische aanpak op het gebied van klimaatadaptatie en gebiedsontwikkeling. Er is weinig uitwisseling tussen projecten die investeren in de fysieke omgeving (Brede Welvaart in het Vechtdal & Robuust groenblauw netwerk bebouwd gebied Zwolle) en de op netwerk- en kennisontwikkeling gerichte projecten (Quickscan Klimaatadaptatie & Climate Campus) binnen de actielijn.

Daarnaast is het twijfelachtig of de projecten in de stad Zwolle, het aanleggen van een duiker en de herinrichting van een park, een regionale impact hebben. Deze regionale uitstraling kan versterkt worden door uitwisseling met andere gemeenten die ook een wijk of dorpskern klimaatbestendig proberen te maken door herinrichting. De gemeente Zwolle profileert zich sterk op het gebied van een klimaatbestendige ruimteontwikkeling, ook door het ondersteunen van de Climate Campus. Die positie als koploper op het gebied zou beter benut kunnen worden ten behoeve van de rest van de regio.

Er liggen onder meer kansen voor samenwerking met het project Brede Welvaart in het Vechtdal, bijvoorbeeld bij het deelproject Klimaat-adaptieve winkelstraat in Dalfsen. In het project Brede Welvaart in het Vechtdal worden 23 deelprojecten uitgevoerd gericht op toeristische-recreatieve ontwikkelingen, klimaatadaptatie, natuurontwikkeling, en verduurzaming van de landbouw.

Over het algemeen verloopt de uitvoering van het project voorspoedig, met uitzondering van het deelproject Kringlooplandbedrijf Junne. Dit project kon geen doorgang vinden omdat er geen natuurbeschermingswetvergunning verleend kon worden door de stikstofcrisis. Inmiddels zijn er andere projecten geselecteerd waar de vrijgekomen middelen besteed kunnen worden. Het gaat om een de herontwikkeling van een stuk uiterwaard, het stimuleren van elektrisch varen op de Vecht, en een project gericht op de beleving van landgoed Junne door informatieborden en de aanleg van wandelpaden.

Climate Campus als verbindend netwerk

Regio Zwolle is ambitieus op het gebied van klimaatadaptatie. De regio wil (inter)nationaal een koploper zijn, ook vanwege de grote opgave die er is op dit gebied. Een groot deel van Regio Zwolle ligt in een rivierdelta. Vooral de gemeenten Zwolle, Kampen en Zwartewaterland zijn kwetsbaar voor wateroverlast. Op andere plekken in de regio is er eerder sprake van verdroging.

Het project Climate Campus streeft een aantal doelen na. Allereerst wil de Climate Campus een netwerkfunctie vervullen: het samenbrengen van partijen binnen en buiten de regio op het gebied van klimaatadaptatie. Naast algemene en thematische netwerkbijeenkomsten worden allianties samengebracht in grote projecten zoals de ontwikkeling van de Spoorzone, en de aanwijzing van Regio Zwolle tot NOVI-gebied. In beide projecten is de rol van klimaatadaptatie groot en Climate Campus wil binnen deze projecten optreden als verbinder rondom het thema. Ook wordt er samengewerkt om tot een regionale kennisagenda te komen op het gebied van klimaatadaptatie.

Daarnaast heeft de Climate Campus het doel om het bewustzijn over klimaatadaptatie in de regio te vergroten en daarmee de aanjagende functie te versterken. Klimaatadaptatie als onderdeel van de identiteit en 'sense of place' in Regio Zwolle. Het is belangrijk om inwoners mee te krijgen in de klimaatadaptatie. Zij nemen beslissingen over de inrichting van de woonomgeving, zoals bijvoorbeeld het wel of niet betegelen van de tuin. Het streven daarbij is om inclusief beleid te voeren: aandacht voor klimaatadaptatie in alle wijken. De Climate Campus wil hiervoor een fysieke locatie (Klima Haus) opzetten voor educatie en samenkomst. Gedacht wordt aan de Spoorzone als onderdeel van het innovatiedistrict. Daarbij blijkt het lastig om specifieke innovaties gericht op klimaatadaptatie te stimuleren, het is eerder een maatschappelijke opgave die meegenomen moet worden bij innovaties op andere gebieden.

Impact actielijn 4

In het thema klimaatoplossingen is het lastig om tot een impactmeting te komen. Klimaatadaptatie gaat vooral over het voorkomen van een verslechtering van de brede welvaart. Door bijvoorbeeld hittestress, wateroverlast of watertekorten kan economische of gezondheidsschade ontstaan. Een methode om impact te meten is door te kijken hoe projecten de resultaten van klimaatstresstesten beïnvloeden.³⁸ Dat zou bijvoorbeeld kunnen in de eerder genoemde herinrichtingsprojecten in de gemeente Zwolle en Dalfsen.

Een aantal projecten hebben echter een meer indirecte impact, omdat ze via kennisontwikkeling en netwerkopbouw het thema klimaatadaptatie oppakken (Quickscan Klimaatadaptatie en Climate Campus). De doelen op actielijnniveau (zie bijlage 4) zijn dan ook deels gericht op deze indirecte impact. Zo wil de regio een nationaal voorbeeld worden op het gebied van klimaatadaptatie. Dat is inmiddels gelukt met de aanwijzing van Regio Zwolle tot Novex-gebied (voorheen NOVI) in 2021. Binnen dit project wordt Regio Zwolle gezien als voorbeeldregio op het gebied van 'klimaatadaptief verstedelijken'.

Doordat de impactdoelen vastgelegd voor actielijn 4 in de Regio Deal Regio Zwolle vooral een kwalitatief karakter hebben, konden we enkel de onderstaande indicator meten.

- Toename op de indicator 'kwaliteit leefomgeving'

Voor wat betreft de kwaliteit van leefomgeving is geen indicator beschikbaar die dat direct meet. De tevredenheid met de woning en tevredenheid met de woonomgeving komen als indicatoren het dichtst bij. Voor beide indicatoren zijn nieuwe cijfers beschikbaar en zien we een stijgende lijn. In vergelijking met Nederland zijn huishoudens tevredener over de woonomgeving en woning. Ook zien we een sterkere toename van de indicatoren dan het Nederlandse gemiddelde.

Figuur 2.6: Scores brede welvaartsindicatoren thema wonen

	Regio Zwolle			Nederland		
	2018	2021	Mutatie per jaar	2018	2021	Mutatie per jaar
Tevredenheid met woning (% particuliere huishoudens dat zeer tevreden of tevreden is met de huidige woning) – 2018 en 2021	87,3	89,1	+0,6%pt	84,6	85,6	+0,3%pt
Tevredenheid met woonomgeving (% particuliere huishoudens dat zeer tevreden of tevreden is met de huidige woonomgeving) – 2018 en 2021	86,4	87,4	+0,3%pt	83,3	83,8	+0,2%pt

Bron: CBS, regionale Monitor Brede Welvaart 2020 & 2021.

³⁸ Zie o.a.: www.klimaatadaptatienederland.nl/stresstest.

2.6 Actielijn 5: Governance

Volgens de Commissie Jansen vraagt de actielijn Governance bijzondere aandacht.³⁹ Versterking van de uitvoeringskracht van de regio is daarbij cruciaal. Enerzijds een betere toedeling van verantwoordelijkheden (zowel bestuurlijk als ambtelijk), anderzijds professionalisering, stroomlijning en transparantie in de praktische uitvoering. Wel signaleert de Commissie Jansen voortgang in vergelijking met vorig jaar.

Regio Zwolle heeft ook deelgenomen aan de Regio Deal Lab Governance, een landelijk uitwisselings- en leertraject voor de Regio Deals. Dit project is inmiddels afgerond en de lessen voor wat betreft governance zijn samengevat in een eindrapportage.⁴⁰

Impact actielijn 5

- Door de verbeterde samenwerking binnen Regio Zwolle wordt de regio aantoonbaar krachtiger en flexibeler bestuurd, met meer draagvlak. De realisatiekracht is toegenomen.

In de afgelopen jaren heeft Regio Zwolle flink gewerkt aan de uitvoeringskracht. In 2019 waren er bijvoorbeeld nog negen medewerkers verbonden aan het Regio Bureau, inmiddels is het team uitgebreid naar zestien medewerkers. Met de komst van een basisbijdrage per inwoner in 2020 is er ook gewerkt aan de financiële slagkracht van de regio. Met de aanstelling van Arie Slob als bestuurlijk verbinder, heeft Regio Zwolle ook een duidelijk gezicht gekregen naar buiten toe. Gezien zijn lange staat van dienst in Den Haag kan hij mogelijk de relatie met het Rijk versterken.

³⁹ Commissie Jansen, 2022. *Uitvoering Regio Deal Regio Zwolle 2021-2022 Een goed begin...*, 5-6.

⁴⁰ M. Groenleer et al., *Eindrapportage Regio Deal Lab Governance 2019-2022*. Berenschot, Birch, Universiteit Tilburg, Universiteit Utrecht, 5 augustus 2022.

3. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

De uitvoering van de Regio Deal Regio Zwolle verloopt over het algemeen bevredigend. Na een trage start is de uitvoering van projecten goed op gang gekomen. In deze voortgangsanalyse hebben we niet alleen naar de gemaakte voortgang op uitvoering gekeken. Naast hoe de door Regio Zwolle zelf geselecteerde voortgangsindicatoren zich ontwikkelen, hebben we ook gemeten hoe de brede welvaart zich ontwikkelt.

In dit slothoofdstuk staan we stil bij wat ons het meest opviel. We trekken enkele conclusies over de doorwerking van projecten en de impact van de projecten op de brede welvaart, waarbij we aanbevelingen geven voor het verdere verloop van de Regio Deal en over toekomstig beleid. Onze belangrijkste aanbevelingen zijn:

- Er wordt vanuit de Regio Deal veel geïnvesteerd in living labs, proeftuinen en netwerken. Dit soort initiatieven hebben hoge opstartkosten en het kost tijd voordat impact gemaakt kan worden. In vervolgprogramma's moet zorgvuldig gekozen worden tussen investeringen in het doorontwikkelen van deze initiatieven en het opstarten van nieuwe projecten.
- Regio Zwolle zal scherper moeten kiezen op welke transitieopgaven een (inter)nationaal profiel wordt ontwikkeld, bijvoorbeeld door te investeren in kennisontwikkeling op het gebied van circulaire polymeren of klimaatadaptie. Bij andere transitieopgaven ligt de prioriteit juist op het toepassen van elders opgedane kennis.
- Bij het opstellen van de Regio Deal Regio Zwolle is onvoldoende aandacht besteed aan de kwaliteit van de doelstellingen. Hierdoor kan de bijdrage van projectactiviteiten op de impactdoelen maar moeizaam inzichtelijk gemaakt worden.
- De meetbaarheid en beschikbaarheid van een aantal indicatoren is beperkt waardoor de voortgang op de bijbehorende doelstellingen vooralsnog onvoldoende gemonitord kan worden. In het laatste jaar van de Regio Deal Regio Zwolle is het raadzaam hierover verbeterafspraken te maken op actielijnniveau, zodat beter aan de monitoringsverplichting van het Rijk voldaan kan worden.
- Regio Zwolle zit midden in een overgangsproces van een op economische groei gerichte samenwerking naar een meer op brede welvaart georiënteerde samenwerking. In het brede welvaartspectief komt het welzijn van inwoners meer centraal te staan in de beleidsdoelen.

3.1 Regionaal leiderschap

In een groot aantal projecten wordt gepoogd om innovatie aan te jagen of om maatschappelijke transitie te versnellen. Er wordt gezocht naar regionale koplopers, er wordt geëxperimenteerd in living labs en er worden broedplaatsen voor innovatie ontwikkeld. Of deze projecten een impact hebben op de regionale brede welvaart is afhankelijk van de doorwerking in de rest van de regio. In het project Good Practice, bijvoorbeeld, moeten de netwerken rondom de leidende bedrijven zich nog vormen en uiteindelijk in gezamenlijke innovatieprojecten resulteren. In de projecten Future Farm en Impactgenerator Agri en food staan transitievraagstukken in de landbouw centraal. Of er een vliegwieleffect uit gaat van deze projecten op de transitie is afhankelijk van de navolging die de projecten krijgen in de rest van de regio. Doordat deze doorwerking van projecten vaak pas aan het einde van de looptijd (of daarna) plaatsvindt is het lastig om via outcome-indicatoren tussentijdse resultaten te meten.

Dit soort netwerk- of innovatiegeoriënteerde projecten hebben niet alleen een complexe doorwerking maar ook een lange aanlooptijd en hoge opstartkosten. Het voortzetten of zelfs opschalen van een bewezen project of een goed werkende aanpak kan bijdragen aan het verminderen van de aanlooptijd en opstartkosten. In een nieuw programma voor de regio zou een goede balans moeten zitten tussen het voortzetten van bestaande structuren en nieuwe projecten.

Uit de interviews met projectleiders en uit een analyse van de voortgangsrapportages blijkt dat veel mkb-bedrijven in eerste instantie vooral druk waren met de coronacrisis en daarna met de gevolgen van de Oekraïne-crisis. Hierdoor was er beperkte aandacht voor vraagstukken rondom transitie als circulariteit. Tegelijkertijd gaan er vanaf 2024 Europese richtlijnen gelden rondom circulariteit voor producenten.⁴¹ Door

⁴¹ Europese Commissie, *Een nieuw actieplan voor een circulaire economie*, 11 maart 2020. [A new Circular Economy Action Plan \(europa.eu\)](https://ec.europa.eu/economy_finance/economy/economy_finance_en).

proactief in plaats van reactief (wanneer nieuwe wetgeving intreedt) te handelen kunnen mkb'ers in de regio een concurrentievoordeel behalen. Het is voor de regio een blijvende uitdaging om mkb'ers te overtuigen dat strategische beslissingen rondom transitie bijdragen aan de toekomstbestendigheid van het bedrijf, ondanks dat dergelijke investeringen niet altijd (direct) rendement opleveren. Recente ontwikkelingen op de energiemarkt laten bijvoorbeeld zien dat bedrijven die onvoldoende hebben geïnvesteerd in energiebesparing in hun voortbestaan bedreigd worden.⁴²

Regionaal leiderschap heeft niet alleen een intraregionale dimensie, maar ook een interregionale en nationale. Een belangrijk speerpunt van de regio is bijvoorbeeld het circulair gebruik van polymeren. Ook op het gebied van klimaatadaptie, onder andere via het NOVEX traject (voorheen NOVI), wil Regio Zwolle een nationale uitstraling hebben. Uitwisseling en samenwerking met koplopers in andere regio's kan bijdragen aan het versterken van de regionale positie op deze speerpunten. En voor de gebieden waarop Regio Zwolle geen koploper is, is het vooral belangrijk om elders opgedane kennis toe te passen.

3.2 Het meten van impact

Niet alleen de werking van veel projecten is complex, er zijn ook uitdagingen in het meten van impact. Dat begint allereerst bij het vaststellen van doelstellingen door Regio Zwolle. In de door het Rijk en door Regio Zwolle ondertekende Regio Deal Regio Zwolle staan te veel doelen die om verschillende redenen lastig te monitoren zijn.

In een aantal gevallen zijn de impactdoelstellingen te breed en/of te vaag. Het gaat bijvoorbeeld om de doelstellingen in actielijn 1, die veelal verwijzen naar grote ambities met een lange tijdshorizon, zoals afvalloos in 2030, energieneutraal in 2050 en een gehalveerde ecologische voetafdruk in 2050. De specifieke bijdragen van de projecten kunnen beter worden gedefinieerd over een tijdsbestek die beter bij de looptijd van de projecten past.

In andere gevallen is het lastig om indicatoren te vinden die bij de doelstelling passen. In actielijn 4, Aan de slag met klimaatoplossingen, wordt gesproken over een toename op de indicator 'kwaliteit van de leefomgeving'. Er is geen algemene indicator op regionaal niveau die de kwaliteit van de leefomgeving meet. Een andere, hieraan gerelateerde beperking bij het meten van impact is dat er onder beleidsmakers verwarring bestaat over de onderliggende indicatoren van de brede welvaart thema's. Dat is vooral te wijten aan vrij algemene benaming van thema's, bijvoorbeeld het thema veiligheid. De CBS-cijfers over veiligheid bevatten indicatoren over aangiften, ondervonden criminaliteit en het gevoel van veiligheid. Maar het thema zou evengoed cijfers kunnen bevatten over verkeersongelukken of cijfers over slachtoffers en schade door natuurrampen. Het is logisch dat beleidsmakers een bredere interpretatie hebben van het thema veiligheid. Maar bij het opstellen van meetbare doelen moet rekening gehouden worden met de beschikbaarheid van relevante indicatoren.

Als er voor geformuleerde doelen geen indicatoren beschikbaar zijn dan is het verstandig om afspraken te maken op actielijnniveau, zodat de gegevensverzameling om tot eigen indicatoren te komen georganiseerd wordt. Deze borging van de door regionale partijen zelf opgelegde monitoringsafspraken is nog onvoldoende. In de dealtekst staat dat er een aantal metingen wordt uitgevoerd in het natuurgebied Weerribben-Wieden. Deze afspraak lijkt tot nog toe niet goed belegd. Hetzelfde geldt voor het meten van aanvragen voor bedrijfsvestiging in de Spoorzone.

Een laatste uitdaging met betrekking tot de doelstellingen van de regio is dat veel uitkomsten niet objectief meetbaar zijn. Met name in actielijn 4 zit een aantal impactsdoelen die alleen te meten zijn door betrokkenen te bevragen over hun ervaringen. Het gaat bijvoorbeeld om doelen als 'het worden van een demodelta', 'goed ingebed in nationale netwerken', of 'keuzes bij integrale gebiedsontwikkeling die leiden tot een klimaatbestendige regio'.

We raden aan om richting het einde van de looptijd van de Regio Deal Regio Zwolle per actielijn een bijeenkomst te organiseren met projectleiders en betrokken bestuurders om de evaluatie en monitoring goed af te ronden. Door actief met elkaar van gedachten te wisselen over de impact van de Regio Deal wordt niet alleen aan de monitoringsafspraken voldaan, maar kunnen ook lessen worden getrokken voor een volgende Regio Deal. Ook kan het een goed moment zijn om te bepalen hoe de in de Regio Deal opgebouwde netwerken, kennis en structuren behouden kunnen worden na de looptijd van de deal.

⁴² Richard Smit, "Mkb moet nu wel de beurs trekken voor verduurzaming", *Financieel Dagblad*, 27 oktober 2022. [Mkb moet nu wel de beurs trekken voor verduurzaming \(fd.nl\)](https://fd.nl).

3.3 Aandacht voor individueel welzijn

Uiteindelijk wordt brede welvaart gemeten vanuit het perspectief van individuen en huishoudens. Zoals eerder geconstateerd in de nulmeting ligt de nadruk in de Regio Deal Regio Zwolle niet op deze groepen. Er wordt vooral gewerkt aan het versterken van mkb-bedrijven, aan het verbeteren van de voorwaarden voor ondernemerschap, aan infrastructuur, aan recreatie- en toerisme en er wordt flink geïnvesteerd in de leefomgeving (natuurontwikkeling en klimaatadaptie). Een uitzondering is de Human Capital Agenda Regio Zwolle, waarbinnen veel werkzoekenden en werknemers bereikt worden. Vanuit de ambitie een meer inclusieve arbeidsmarkt te creëren, worden onder andere kansarme inwoners uit Regio Zwolle geholpen. Maar in een nieuw programma voor Regio Zwolle zijn er zeker kansen om meer projecten op te nemen met op individuen gerichte interventies, bijvoorbeeld op het thema gezondheid.

In de bespreking van de cijfers over brede welvaart signaleren we dat in Regio Zwolle een groter aandeel van de bevolking overgewicht heeft vergeleken met het Nederlandse gemiddelde. Ook neemt het aandeel volwassenen met overgewicht sneller toe dan het Nederlandse gemiddelde. Deze gewichtstoename in de populatie kan op de lange termijn het aandeel mensen met een langdurige ziekte vergroten. Een groot aantal ziekten zoals diabetes, hart- en vaatziekten en artrose is gerelateerd aan overgewicht. Uiteindelijk kan dit ook tot een daling van de ervaren gezondheid en de levensverwachting leiden.

De huidige Regio Deal Regio Zwolle bevat bovendien geen projecten die zich primair op gezondheid richten, terwijl er in ander regio deals zoals die van Noord-Limburg, de Achterhoek, Oost-Groningen en Regio Foodvalley gezondheid een van de hoofdprioriteiten is.⁴³ Door stijgende zorgkosten en een vergrijzende bevolking wordt het thema gezondheid in de toekomst waarschijnlijk urgenter voor Regio Zwolle. Als Regio Zwolle deze opgave wil oppakken, eventueel middels een volgende Regio Deal, dan zal er gebouwd moeten worden aan een coalitie van partners rondom het thema gezondheid zoals de GGD's, zorgverzekeraars, zorgaanbieders, sportorganisaties en onderwijsinstellingen.

3.4 Regio Deal en brede welvaart

De ontwikkeling van de brede welvaart in Regio Zwolle is over het algemeen positief, met uitzondering van een aantal indicatoren die door de coronapandemie onder druk stonden. Het is zaak om te monitoren of de verslechtering van deze indicatoren een tijdelijk of meer structureel karakter heeft.

Het blijft ingewikkeld om de impact van de in de Regio Deal Regio Zwolle uitgevoerde projecten te relateren aan de ontwikkeling van de brede welvaart. Maar de constatering dat de brede welvaartscijfers beperkingen hebben in het meten van impact maakt het monitoren van de ontwikkeling van brede welvaart niet minder relevant.

Allereerst heeft het monitoren van brede welvaart een signaleerfunctie. Welke thema's hebben nog weinig aandacht gekregen van regionale beleidsmakers, maar hebben deze aandacht wel nodig. In deze monitor hebben we bijvoorbeeld het thema gezondheid naar voren geschoven. Hoewel Regio Zwolle over het algemeen een relatief gezonde bevolking heeft, zien we wel dat deze indicatoren in de toekomst waarschijnlijk gaan verslechteren door een toename in overgewicht en een vergrijzende bevolking. Om Regio Zwolle ook in de toekomst welvarend te houden is een gezonde bevolking een basisvoorwaarde.

Tot slot zien we brede welvaart vooral als een richtinggevend denkkader, waarbij het regionaal beleid meer niet-economische doelen nastreeft en meer gericht is op individuen en huishoudens. In deze ontwikkeling kunnen nog stappen worden gezet omdat Regio Zwolle van oorsprong vooral een economische georiënteerde regionale samenwerking is.

⁴³ [Onze krachten bundelen voor een gezonde regio | Regio Noord-Limburg \(rn-l.nl\)](#), [De Gezondste Regio - 8RHK ambassadeurs, Regiodeal Foodvalley | Regio Foodvalley](#), [Gezondheid - Regio Deal Oost Groningen](#).

BIJLAGEN

Bijlage 1

Indicatoren en definities brede welvaart hier & nu

	Regio Zwolle			Nederland		
	Nulmeting	Voortgangsanalyse	Mutatie*	Nulmeting	Voortgangsanalyse	Mutatie*
WELZIJN						
Tevredenheid met het leven (% personen van 18 jaar en ouder dat heeft aangegeven tevreden te zijn met het leven dat men nu leidt (score van 7 t/m 10)) – 2019 en 2020	88,3	86,3	– 2,0 %pt	87,3	84,8	– 2,5 %pt
Tevredenheid met vrije tijd (% personen van 18 jaar en ouder dat heeft aangegeven tevreden te zijn met de hoeveelheid vrije tijd (score van 7 t/m 10)) – 2019 en 2020	75,3	77,1	+1,8 %pt	74,2	76,4	+2,2 %pt
MATERIELE WELVAART						
Mediaan besteedbaar inkomen (mediaan gestandaardiseerd besteedbaar inkomen per huishouden, in euro) – 2018 en 2019	26.200	26.322	+1,6 %	25.400	25.900	+2,0 %
Bruto binnenlands product (in constante prijzen van 2015, in euro per inwoner) – 2019 en 2020	36.388	35.066	– 3,6 %	43.700	41.800	– 4,3 %
GEZONDHEID						
Ervaren gezondheid (% van de bevolking van 19 jaar en vindt eigen gezondheid (zeer) goed) – 2016 en 2020	78,8	81,8	+0,8 %pt	75,6	79,1	+0,9 %pt
Levensverwachting bevolking (in jaren voor bevolking bij geboorte; jaren dat iemand naar verwachting zal leven) – 2016 en 2019**	81,8	82,1	+0,1 %	81,5	82,0	+0,2 %
Overgewicht (% personen van 19 jaar en ouder met een BMI van 25,0 kg/m ² en hoger) – 2016 en 2020	49,5	50,8	+0,3 %pt	48,9	49,4	+0,1 %pt
Personen met één of meer langdurige ziekten of aandoeningen (% personen van 19 jaar en ouder met één of meer langdurige ziekten of aandoeningen) – 2016 en 2020	33,6	32,2	– 0,3 %pt	33,9	32,2	– 0,4 %pt
ARBEID EN VRIJE TIJD						
Bruto-arbeidsparticipatie (% van de (werkzame en werkloze) beroepsbevolking 15 t/m 74 jaar in de bevolking van dezelfde leeftijdsgroep (beroeps- en niet-beroepsbevolking)) – 2019 en 2020	73,0	72,9	– 0,1 %pt	71,2	71,1	– 0,1 %pt
Hoogopgeleide bevolking (% van de bevolking van 15 t/m 74 jaar dat hoger onderwijs heeft afgerond (op het niveau van HBO of WO)) – 2019 en 2020	26,4	28,5	+2,1 %pt	32,5	34,2	+1,7 %pt
Netto-arbeidsparticipatie (% van de werkzame beroepsbevolking 15 t/m 74 jaar in de bevolking van dezelfde leeftijdsgroep (beroeps- en niet-beroepsbevolking)) – 2019 en 2020	71,0	70,6	– 0,4 %pt	68,8	68,4	– 0,4 %pt
Tevredenheid met reistijd van en naar het werk (% van de werkenden van 18 tot 75 jaar is tevreden met de reistijd van en naar het werk (score van 7 t/m 10)) – 2019 en 2020	83,7	85,2	+1,5 %pt	82,6	84,3	+1,7 %pt
Werkloosheid (% werkloze beroepsbevolking in de totale (werkzame en werkloze) beroepsbevolking) – 2019 en 2020	2,8	3,2	+0,4 %pt	3,4	3,8	+0,2 %pt
Vacaturegraad (aantal vacatures per 1.000 banen aan het einde vierde kwartaal) – 2019 en 2020	geen data	geen data		33	25	– 24,4 %

	Regio Zwolle			Nederland		
	Nulmeting	Voortgangsanalyse	Mutatie*	Nulmeting	Voortgangsanalyse	Mutatie*
WONEN						
Afstand tot café e.d. (gemiddelde afstand (km) van alle inwoners in een gebied tot het dichtstbijzijnde café, koffiehuis, coffeeshop, discotheek, seks/nachtclub en partycentrum, berekend over de weg) – 2019 en 2020	2,1	2,3	+7,1 %	1,2	1,3	+8,3 %
Afstand tot sportterrein (gemiddelde afstand (km), berekend over de weg, van alle inwoners in een gebied tot een terrein in gebruik voor sportactiviteiten) – 2012 en 2015	1,2	1,1	– 1,5 %	1,0	1,0	0,0 %
Afstand tot basisschool (gemiddelde afstand (km) van alle inwoners in een gebied tot de dichtstbijzijnde basisschool, berekend over de weg) – 2019 en 2020	0,8	0,9	0,0 %	0,7	0,7	0,0 %
Tevredenheid met woning (% particuliere huishoudens dat zeer tevreden of tevreden is met de huidige woning) – 2018 en 2021	87,3	89,1	+0,6 %pt	84,6	85,6	+0,3 %pt
Tevredenheid met woonomgeving (% particuliere huishoudens dat zeer tevreden of tevreden is met de huidige woonomgeving) – 2018 en 2021	86,4	87,4	+0,3 %pt	83,3	83,8	+0,2 %pt
SAMENLEVING						
Contact met familie, vrienden of burens (% mensen van 15 jaar en ouder dat gemiddeld minstens een maal per week contact heeft met familie, vrienden of burens) – 2019 en 2020	72,0	70,8	– 1,2 %pt	72,2	71,2	– 1,0 %pt
Vertrouwen in anderen (% mensen van 15 jaar en ouder dat het eens is met stelling dat de meeste mensen over het algemeen te vertrouwen zijn) – 2019 en 2020	65,3	66,6	+1,3 %pt	61,8	63,0	+1,2 %pt
Vertrouwen in instituties (% mensen van 15 jaar en ouder dat vertrouwen heeft in drie instituties (Tweede kamer, politie, en rechters)) – 2019 en 2020	64,1	70,9	+6,8 %pt	63,1	69,5	+6,4 %p
Vrijwilligerswerk (% van de bevolking van 15 jaar en ouder dat in de afgelopen 12 maanden vrijwilligerswerk heeft verricht voor organisaties of verenigingen) – 2019 en 2020	51,4	48,4	– 3,0 %pt	46,7	43,8	– 2,9 %pt
VEILIGHEID						
Aantal ondervonden delicten (aantal ondervonden delicten voor personen van 15 jaar en ouders) – 2017 en 2019***	28,7	23,6	– 8,9 %	31,2	23,7	– 12,0 %
Geregistreerde misdrijven (aantal per 1.000 inwoners door de politie geregistreerde misdrijven) – 2019 en 2020	32	33	+2,0 %	48	46	– 4,2 %
Vaak onveilig voelen in de buurt (% van de bevolking van 15 jaar en ouder dat zich vaak onveilig voelt in de eigen buurt) – 2014 en 2017***	1,2	1,3	+0,1 %pt	1,8	1,5	– 0,3 %

	Regio Zwolle	Nederland
--	--------------	-----------

	Nulmeting	Voortgangsanalyse	Mutatie*	Nulmeting	Voortgangsanalyse	Mutatie*
MILIEU						
Afstand tot openbaar groen (gemiddelde afstand (km) van alle inwoners in een gebied tot het dichtstbijzijnde openbaar groen, berekend over de weg. Openbaar groen is terrein in gebruik als park of plantsoen, voor dagrecreatie, natuur of als bos) – 2012 en 2015	0,6	0,5	- 2,7 %	0,5	0,5	0,0 %
Broeikasgasemissie per inwoner (totale broeikasgasemissies (CO ₂ , CH ₄ , N ₂ O, HFK, PFK en SF ₆) in ton CO ₂ -equivalenten per inwoner) – 2018 en 2019	9,1	8,7	- 4,2 %	18,5** **	10,4****	- 43, 8%
Emissies van fijnstof naar lucht (jaarlijkse gemiddelde fijnstof emissie naar lucht in kg per km ²) – 2018 en 2019	30.47 3	28.857	- 5,3 %	1.548. 100	1.484.4 00	- 4,1 %
Kwaliteit van zwemwater binnenwateren (gemiddelde zwemkwaliteit (1=slecht tot 4=uitstekend) voor de gezondheid van de zwemmer van de locaties in meren en rivieren) – 2019 en 2020	3,6	3,7	+2, 2%	3,6*** *	3,6****	0,0 %
Natuur- en bosgebieden (% bos en open natuurlijk terrein in de totale oppervlakte land) – 2012 en 2015	16,6	16,8	+0,1 %pt	14,6	14,8	+0,1 %pt
Natuurgebied per inwoner (aantal hectare bos en open natuurlijk terrein per 1.000 inwoners) – 2012 en 2015	79,5	79,8	+0, 2%	29,0	30,0	+1,1 %

* Gemiddelde jaarlijkse verandering tussen meest recente verslagjaar en voorgaande verslagjaar.

** Door wijziging van de definitie van de indicator in de rMBW 2021 zijn de eerder berekende cijfers overeenkomstig aangepast.

*** Indicator heeft alleen betrekking op gemeente Zwolle.

**** Aanvullende data afkomstig van de oorspronkelijke bron.

Bron: CBS, regionale Monitor Brede Welvaart 2020 & 2021.

Bijlage 2

Indicatoren en definities brede welvaart later

	Regio Zwolle			Nederland		
	Nulmeting	Voortgangsanalyse	Mutatie *	Nulmeting	Voortgangsanalyse	Mutatie *
ECONOMISCH KAPITAAL						
Gemiddelde schuld per huishouden (gemiddelde van de schulden van particuliere huishoudens: hypotheekschuld van de eigen woning, studieschulden en overige schulden, in euro) – 2019 en 2020	108.100	108.500	+0,4%	109.400	109.800	+0,4%
Mediaan vermogen van huishoudens (saldo van bezittingen en schulden (stand 1 januari), in euro) – 2018 en 2019	96.200	109.300	+13,7%	39.400	52.000	+32%
NATUURLIJK KAPITAAL						
Stikstofuitscheiding landbouw (totale stikstofuitscheiding in dierlijke mest (in kg per hectare) met aftrek van de stikstof die tijdens mestopslag in de stal en bij opslag buiten de stal is vervluchtigd) – 2018 en 2019	Geen data	Geen data		250	235	-6,0%
Fosfaatuitscheiding landbouw (Uitgescheiden hoeveelheid fosfaat in dierlijke mest in kg per hectare bemeste cultuurgrond) – 2018 en 2019	Geen data	Geen data		92	86	-6,5%
Emissies van fijnstof naar lucht (jaarlijkse gemiddelde fijnstof emissie naar lucht in kg per km ²) – 2018 en 2019	30.473	28.857	-5,3%	1.548.100	1.484.400	-4,1%
Natuur- en bosgebieden (% bos en open natuurlijk terrein in de totale oppervlakte land) – 2012 en 2015	16,6	16,8	+0,1%pt	14,6	14,8	+0,1%pt
Particuliere zonne-energie (gemiddeld opgesteld vermogen van zonnepanelen installaties in watt per woning) – 2018 en 2019	487	644	+32,3%	290	410	+41,4%
Bebouwd terrein (% terrein in gebruik voor wonen, werken, winkelen, uitgaan, cultuur en openbare voorzieningen als van totale oppervlakte land) – 2012 en 2015	5,1	5,2	+0,03%pt	10,6	10,7	+0,03%pt
Groen-blauwe ruimte, exclusief reguliere landbouw (aantal m ² per inwoner groene en/of natuurlijke gebieden in zowel stad als platteland, exclusief de reguliere landbouw en met uitzondering van de Noordzee) – 2018 en 2020	1.734	1.712	-0,6%	Geen data	Geen data	
MENSELIJK KAPITAAL						
Ervaren gezondheid (% van de bevolking van 19 jaar en vindt eigen gezondheid (zeer) goed) – 2016 en 2020	78,8	81,8	+0,8%pt	75,6	79,1	+0,9%pt
Hoogopgeleide bevolking (% van de bevolking van 15 t/m 74 jaar dat hoger onderwijs heeft afgerond (op het niveau van HBO of WO)) – 2019 en 2020	26,4	28,5	+2,1%pt	32,5	34,2	+1,7%pt
Arbeidsduur (totaal aantal uren dat werknemers en zelfstandigen werkelijk hebben gewerkt per week) – 2019 en 2020	27,3	26,7	-2,0%	27,7	26,9	-2,9%
SOCIAAL KAPITAAL						
Sociale cohesie (gemiddelde schaalscore (schaal 1–10) over de sociale aspecten van de woonbuurt van inwoners) – 2017 en 2019	Geen data	Geen data		6,2	6,3	+0,05%

* Gemiddelde jaarlijkse verandering tussen meest recente verslagjaar en voorgaande verslagjaar.

Bron: CBS, regionale Monitor Brede Welvaart 2020 & 2021.

Bijlage 3

Actielijnen en projecten

Actielijn 1: Economische structuurversterking door duurzaam groeien en circulair ondernemen van het mkb
project 1 - Good Practice
project 2 - Living Lab
project 3 - Ondernemersacademie Circulair Ondernemen
project 4 - Impactgenerator Agri & food
project 5 - Future Farm
project 6 - Dutch Circular Polymer Valley
project 7 - Circulair Tapijtcluster
project 8 - Circulair Producenten en Consumenten in Westerveld
project 9 - Port of Zwolle
Actielijn 2: Toekomstbestendig maken van de arbeidsmarkt
project 10 - Human Capital Agenda
Actielijn 3: Evenwichtige groei van stad en platteland
project 11 - Spoorzone
project 12 - Toerisme en Recreatie Westerveld
project 13 - European Wetland Centre
project 14 - Station Steenwijk als Mobiliteitspunt en Smart Mobility en Hospitality
Actielijn 4: Aan de slag met klimaatoplossingen
project 15 - Robuust Groenblauwnetwerk in bebouwd gebied Zwolle
project 16 - Climate Campus
project 17 - Quickscan Klimaatadaptatie
project 18 - Brede Welvaart in het Vechtdal
Actielijn 5: Governance
project 19 - Regio Deal Brede welvaart

Bijlage 4

Impactsdoelen van de Regio Deal

Actielijn 1: Economische structuurversterking door duurzaam groeien en circulair ondernemen van het mkb	
1.	Vergroten van de regionale innovatiekracht, door toename van de private investeringen in R&D.
2.	Behoud en versterking van de economische groei in 2020–2023 (2018: groei brp 3%, landelijk gemiddelde 2,6%).
3.	Toegenomen regionale bio-based productie in 2023, met de ambitie om afvalloos te zijn in 2030 en energieneutraal in 2050.
4.	De Regio Deal Regio Zwolle draagt bij aan de ambitie van Regio Zwolle om in 2030 de 4e economische topregio van Nederland te zijn.
5.	De resultaten behaald via de Regio Deal Regio Zwolle dragen bij aan de nationale doelstelling om de ecologische voetafdruk in Nederland te halveren in 2050.
Actielijn 2: Toekomstbestendig maken van de arbeidsmarkt	
1.	Gelijktrekken van het aandeel van 15–75-jarigen dat hoger opgeleid is aan het niveau van heel Nederland (bereik van 37.000 werkenden).
2.	Terugdringen van het aandeel van bijstandsgerechtigden zonder startkwalificatie en/of arbeidsmarktgerichte kwalificatie van 64% (in 2018) naar 55% in 2023.
3.	Benutten van het arbeidspotentieel, door de deeltijders die meer uren willen werken de ruimte te bieden om dit te doen en het aantal deeltijders met een wens voor extra uren te verlagen van 11.000 nu, naar 9.000 in 2023.
Actielijn 3: Evenwichtige groei van stad en platteland	
1.	De Spoorzone start met de ontwikkeling om te komen tot het innovatieve hart van de regio; een innovatiedistrict van naam en allure, voor bedrijven, startups en scale-ups. Het is de thuisbasis van de regionale samenwerking en de triple helix. De impact van de investeringen vanuit de Regio Deal liggen bij het realiseren van een beter vestigingsklimaat; het aantal bedrijven dat zich hier wil vestigen neemt met 5% toe.
2.	De leefbaarheid en regionale economie van het gebied ten noorden en oosten van gemeente Zwolle wordt evenwichtig versterkt. Dit wordt gerealiseerd door een groei van de werkgelegenheid in de vrijetijdseconomie in de periode 2020–2025 van 14% naar 17%.
3.	Hierbij wordt de grootste groei gerealiseerd in het gebied waar nog ruimte is (zoals Westerveld) en niet op de plaatsen waar nu soms te veel reuring is (zoals Giethoorn) en de groei gaat niet ten koste van gebieden die vanwege hoge natuurwaarden zeer gebaat zijn bij rust.
4.	Weerribben-Wieden wordt met behulp van digitalisering en smart mobility de eerste plattelandsregio waar smart hospitality integraal wordt ingezet voor verleiding en spreiding van bezoekersstromen. De waardering van bezoekers stijgt hierdoor met 10% (Metingen door MarketingOost).
5.	De verminderde recreatiedruk op kwetsbare natuurgebieden heeft de achteruitgang van natuurwaarden een halt toegevoegd en de biodiversiteit versterkt. Voor de nulmeting wordt, onder andere, het eindrapport Impact Toerisme Giethoorn gebruikt. Daarnaast zal data van de betreffende natuurorganisaties worden benut en worden definitieve indicatoren verwerkt in het monitoringsplan voor de Regio Deal Regio Zwolle.
6.	De bewonerstevredenheid in het gebied is toegenomen van gemiddeld een 6 naar gemiddeld een 6,8.

Actielijn 4: Aan de slag met klimaatoplossingen	
1.	Een toekomstbestendige klimaatregio in 2035.
2.	De IJssel-Vechtdelta wordt demodelta en is goed ingebed in (nationale) kennisnetwerken.
3.	Toename op de indicator 'kwaliteit leefomgeving', doordat de overlast en risico's van toekomstige weersextremen voor bewoners en bedrijven beperkt blijven.
4.	Een gezonde, vruchtbare bodem die water beter vasthoudt
5.	Een stedelijk gebied met groenblauwe aders om droogte, hitte en wateroverlast te beperken, de biodiversiteit te vergroten en daarmee een gezondere leefomgeving te realiseren. Natuurinclusief en klimaatbestendig bouwen is de standaard.
6.	Keuzes bij integrale gebiedsontwikkeling (bijv. verstedelijking, mobiliteit, natuur, landbouw) die leiden tot een klimaatbestendige regio.
Actielijn 5: Governance	
1.	Door de verbeterde samenwerking binnen Regio Zwolle wordt de regio aantoonbaar krachtiger en flexibeler bestuurd, met meer draagvlak. De realisatiekracht is toegenomen.
2.	De opgedane kennis en ervaring is voor andere regio's een inspiratiebron.

Bijlage 5

Geïnterviewden

Niels Ashmann

Living Lab Circulair, Kennispoort Regio Zwolle – op 1 september 2022

Klaas Feenstra

Good Practice, Kennispoort Regio Zwolle – op 29 september 2022

Peter Hoogeboom

Human Capital Agenda, Regio Zwolle – op 13 oktober 2022

Frans de Graaf

European Wetland Centre, Gemeente Steenwijkerland – op 5 september 2022

Martijn Kerksen

Dutch Circular Polymer Valley, Oost NL – op 6 september 2022

Toin Lambrechts

Brede Welvaart in het Vechtdal, Waterschap Drents Overijsselse Delta – op 15 september 2022

Renate Postma - van de Pol

Climate Campus, Gemeente Zwolle – op 12 september 2022

Rianne Schuinder

Circulair Produceren en Consumeren in Westerveld, Gemeente Westerveld – op 1 september 2022

Rudy Sikkens

Station Steenwijk als Mobiliteitspunt en Smart Mobility en Hospitality,
Gemeente Steenwijkerland – op 5 september 2022

Gerdien van der Zanden

Human Capital Agenda, Regio Zwolle – op 13 oktober 2022

Erwin Zant

Dutch Circular Polymer Valley, Polymer Science Park – op 6 september 2022